

आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावलिः ।

ग्रन्थाङ्कः १२० ।

तिथिचिंतामणिः ।

Tithi Chintamani

S

294.167

G 154 T

पूर्ववर्तिकाङ्कः (०-१२) ।

Library

IAS, Shimla

S 294.167 G 154 T

00005550

आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावलिः ।

ग्रन्थाङ्कः १२०

टीकाद्वयेपेतः

(गणेशदैवज्ञकृतः)

तिथिचिन्तामणिः ।

स च

आपटे कुलोत्पन्नेन विष्णुसूनुना दत्तात्रेयेण
संशोधितः ।

एतत्पुस्तकं

बी. ए. इत्युपपदधारिभिः

विनायक गणेश आपटे

इत्येतैः

पुण्याख्यपत्तने

श्रीमन् ' महादेव चिमणाजी आपटे ' इत्यभिधेय-
महाभागप्रतिष्ठापिते

आनन्दाश्रममुद्रणालये

आयसाक्षरैर्मुद्रयित्वा

प्रकाशितम् ।

शालिवाहनशकाब्दाः १८६४ ।

ख्रिस्ताब्दाः १९४२ ।

(अस्य सर्वेऽधिकारा राजशासनानुसारेण स्वायत्तीकृताः) ।

मूल्यमष्टाऽऽणकाः (८८) ।

73

श्रीमान्दत्तत्रिपाठी

श्रीमान्दत्तत्रिपाठी

श्रीमान्दत्तत्रिपाठी

S
294.167
G154 T

श्रीमान्दत्तत्रिपाठी

श्रीमान्दत्तत्रिपाठी

श्रीमान्दत्तत्रिपाठी

श्रीमान्दत्तत्रिपाठी

श्रीमान्दत्तत्रिपाठी

श्रीमान्दत्तत्रिपाठी

श्रीमान्दत्तत्रिपाठी

Library IAS, Shimla
S 294.167 G 154 T

00005550

श्रीमान्दत्तत्रिपाठी

श्रीमान्दत्तत्रिपाठी

श्रीमान्दत्तत्रिपाठी

श्रीमान्दत्तत्रिपाठी

भूमिका ।

—:—:—

संप्रति भारतेऽस्मिन्वर्षे प्रायो रूढानि पञ्चाङ्गानि ग्रहलाघवानुसारीणीति जानन्त्येव श्रमिन्तः । परं प्रस्तुतपञ्चाङ्गस्थास्तिथिनक्षत्रयोगघटिकादीनामङ्का न साक्षाद्ग्रहलाघवात् साध्यन्ते किंतु तिथिचिन्तामणिसारणीभ्य इति तु निश्च-
प्रचम् । अतोऽस्य चिन्तामणेर्महनीयता स्पष्टैव । यत्सत्यं पञ्चागकर्मणि गाणि-
तिकानां चिन्तामणिरे(रि)वायमिति चिन्तामणिरिति प्रत्यक्षम् ।

एतादृशोऽयं दुर्लभतामापन्नो ग्रन्थो मुद्रणार्ह इति मनसि निधाय मुद्रि-
तोऽयं संप्रत्यनया संस्थया । स च सटीक इति ज्योतिषिकान् विशिष्योपकुर्या-
दिति बलवती नः प्रत्याशा । टीकयोरपि द्वयी विधा । एका व्युत्पत्तिदर्शिका ।
अन्या च सोदाहरणं स्पष्टतया विषयप्रतिपादिका । अतो मूलटीकयोः संयोगोऽयं
गोपयसि खण्डशर्करायते ।

ग्रन्थस्यास्य हस्तलिखितपुस्तकान्यानन्दश्रमसंस्थायामेवाऽऽसन्नखलु चत्वारि ।
तदनुरोधेनैव संस्कृतोऽयं ग्रन्थः ।

विद्वत्कृपाभिलाषुकः-

आपटेकुलोत्पन्नो विष्णुतनुजन्मः

दत्तात्रेयशर्मा ।

— — —

ॐ तत्सद्ब्रह्मणे नमः ।

श्रीगणेशदैवज्ञविरचितः

तिथिचिन्तामणिः ।

अथ विघ्नविधाताय ग्रन्थकृदिष्टदेवतानमस्काररूपं मङ्गलमाचरंश्चिकीर्षितं प्रतिजानीते—

याश्चिन्तामणिरङ्कलेख्यबहुलोऽत्यल्पक्रियो मत्कृत—

स्तिथ्याद्यावगमप्रदोऽस्य सुखिनो ये लेखने भीरवः ।

तत्प्रीत्यै लघुमल्पकृत्यममलं तिथ्यादिचिन्तामणिं

विघ्नेशार्कमुखान्प्रणम्य कुरुते श्रीमद्गणेशः कृती ॥ १ ॥

श्रीमद्गणेशाख्यगुरुप्रणीततिथ्यादिचिन्तामणिगस्ति योऽल्पः ।

तथाऽप्यथोदाहरणं करोति श्रीविश्वनाथो गणपं प्रणम्य ॥

य इति । श्रीमद्गणेशास्तिथ्यादिचिन्तामणिं कुरुत इत्यन्वयः । तिथिरादिर्येषां ते तिथ्यादयः । आदिशब्देन नक्षत्रयोगादयः । तेषां चिन्ता । तस्या मणिरिव मणिर्यस्य सः । किं कृत्वा । विघ्नेशार्कमुखान् विघ्नेशो गणेशोऽर्कमुखान् सूर्यादयो ग्रहास्तान्प्रणम्य नमस्कृत्य । कीदृशो गणेशः । कृती कुशलः । कस्मै प्रयोजनाय । तत्प्रीत्यै तेषां संतोषाय । ते के । ये सुखिनोऽस्य लेखने भीरवः । भयशीला अशक्ता इति यावत् । अयं कः । योऽल्पक्रियोऽतिस्वल्पतिकर्तव्यताकः । अत एवाङ्कलेख्यबहुलोऽङ्कलेख्यं बहुलं यत्र स एतादृशस्तथो । तिथ्याद्यावगमप्रदस्तिथ्यादिज्ञानप्रदश्चिन्तामणिर्बृहच्चिन्तामणिरिति यावत् । नन्वस्यापि चिन्तामणोर्महत्त्वाल्लेखने भीरुत्वलक्षणो दोगस्तदवस्थ एवेत्यत आह—[लघुमिति] । लघुत्वात्कठिनो भविष्यतीत्यतो विशिनष्टि—अल्पकृत्यमिति । स्वल्पेतिकर्तव्यताकमित्यर्थः ॥ एतदानीतस्य तिथ्यादेश्च संवादान्नात्र कश्चिद्दोषोऽस्तीत्याशयेनाऽऽह—अमलमिति । न च लघुना स्वल्पाक्रियैत्तिथ्यादिचिन्तामणिर्नैव सगीहिततिथ्यादिज्ञानलाभाद्बृहच्चिन्तामणोरेत्राऽऽनेर्थक्यम् । एतदपेक्षया स्वल्पाक्रियात्वेन तस्यापि सार्थक्यात् । तस्माल्लेखनशक्तानामर्थेऽत्यल्पक्रियो बृहच्चिन्तामणिर्निर्मितः । लेखनाशक्तानां हिताय स्वल्पाक्रियो लघुचिन्तामणिरिति द्वयोरपि सार्थक्यमिति यावत् ॥ १ ॥

अथ पञ्चाङ्गकरणीभूतोपकरणसाधनमाह । तत्राऽऽदावद्दपसाधनमाह—

व्यग्युगमनुशाकः स्यात्समौघो हतोऽयं

१४४७

स्वरस्वखकुभिराप्तो नागशत्याऽब्दपः स्यात् ।

१००७

८००

द्युमुख इह पलेषु त्र्यब्धिहर्षयुक्तः

४३

श्रुतिभिरिषुसमुद्रैर्भैर्युतः सप्ततष्टः ॥ २ ॥

४।४।५।२।७

७

व्यायुगेति । यद्वर्षजं पञ्चाङ्गं तद्वर्षं यावच्छकः सप्तचत्वारिंशदधिकचतुर्दशशतहीनः कार्यः । स समौघः समानां वर्षाणामौघः समौघो भवेत् । अस्य ग्रन्थस्यैतावन्ति वर्षाणि जातानीत्यर्थः । अन्यत् स्पष्टम् ॥ २ ॥

अथोदाहरणम् । शकः १५५६ अगयुगमनुभिः १४४७ रहितो जातः समौघः १०९ । अयं स्वरखखकुभिः १००७ आहतः १०९७६३ नागशत्या ८०० भक्तः फलं वारादि १३७ । १२ । १३ । ३० । समौघः १०९ त्र्यब्धिभिः ४३ मक्तः फलं पलादि २ । ३२ । इदं वारादिकस्य फलस्थाने युतं जातं १३७ । १२ । १६ । २ । इदमनेन वारादिना क्षेपकेण ४ । ४५ । २७ युतं १४१ । ५७ । ४३ । सप्ततष्टमिस्तष्टम् । ततो द्युमुखो वाराद्योऽब्दपः १ । ५७ । ४३ ।

एवमब्दपमुक्त्वेदानीं तस्य देशान्तरसंस्कारमाह—

रेखायाः स्वपुरस्थयोजनानि स्वाङ्घ्र्यूनानि पलैश्च तत्पमाणैः ।

हीनाढ्यं विदधीत वर्षनाथं रेखायाः परपूर्वगे स्वदेशे ॥ ३ ॥

रेखेति । * पुरी रक्षसामित्याद्युक्तनगरात् स्वास्थितिनगरपर्यन्तं यानि देशान्तरयोजनानि भवन्ति तानि चतुर्थांशानानि कार्याणि फलानि भवन्ति । तत्प्रमाणैः फलैर्वर्षनाथमब्दपं हीनाढ्यं विदधीत । तथा रेखायाः पश्चिमे सति ऋणं पूर्वं धनं कार्यमिति । काश्यां देशान्तरयोजनानि ६४ स्वचतुर्थांशानानि १६ पलानि ४८ । रेखायाः पूर्वदिशि स्वास्थितिरिति कारणाज्जातानि धनम् । तत्संस्कृतोऽब्दपः १ । ५८ । ३१ । ३ ॥

अथ शुद्धिमाह—

भवनिघ्नसमाः स्वषट्सहस्रां शकहीनाः शरदां दिनांशयुक्ताः ।

११

६०००

तिथिपूर्वकशुद्धिरान्वितार्थैः कृतबाणैश्च जिनैः खरामतष्टाः ॥ ४ ॥

१५

५४

२४ ३०

भवेति । भवनिघ्नो समौघः १०९ एकादशभिः ११ गुणितः ११९९ । एताः स्वकीय ६००० षट्सहस्रांशकेन ० । ११ । ५९ । २४ रहिता जाताः ११९८ । ४८ ।

* पुरी रक्षसां देवकन्याऽथ काश्ची सितः पर्वतः पर्यली वत्सगुल्मम् ।
पुरी चोच्चयिन्याह्वया गर्गराटं कुरुक्षेत्रमेरु भुवो मध्यरेखा ॥

तिथिचिन्तामणिः ।

३

० । ३६ । एताः शरदां १०९ पञ्चदश १५ अंशेन ७ । १६ । ० । ० युताः
१२०६ । ४ । १ । अनेन क्षेपकेण ५ । ५४ । २४ युताः १२११ ।
५८ । २५ ऊर्ध्वाङ्के खराम ३० तदा जाता तिथिघटिपलात्मिका तिथिशुद्धिः
११ । ५८ । २५ । अत्रेदं बोध्यम् । यदा शुद्धिकेका भविष्यति तदा वैशाखादि-
तिथिष्वेकत्रिंशदपनयने कृतेऽधिकवैशाखादिकस्याऽऽरभः । चैत्रमासस्य पूर्ववर्षसि-
द्धत्वात् । अथवैकापनयने शून्यकोष्ठमारभ्य वैशाखवद्यद्वितीयादितिथिशुद्धिरिति
वेद्यम् ॥ ४ ॥

अथ तिथिनक्षत्रयोगध्रुवकाणां साधनमाह—

शुद्धिः खषट्शोधितनाडिका स्यात्तिथिध्रुवोऽथ स्वदशांशहीना ।

६०

१०

शुद्धिस्तु मूर्धन्यैकयुता खषट्भ्यः संशुद्धनाडीभुजयोर्ध्रुवः स्यात् ॥५॥

१

६०

१०

शुद्धिरिति । शुद्धेरूर्ध्वाङ्कौ यथास्थित एव । घटिकादिषष्टि ६०मध्ये शोध्यं
तिथ्यात्मकतिथिध्रुवो भवति । तथा कृते जातस्तिथिध्रुवः ११ । ११ । ३५ । अथ
शुद्धिः ११ । ५८ । २५ । स्वकीयदशमांशेन १ । ११ । ५० रहिता १० ।
४६ । ३५ मूर्धन्यैकयुता ११ । ४६ । ३५ षष्टि ६०मध्ये शोधितं नक्ष-
त्रयोगध्रुवाङ्कौ नक्षत्रयोगात्मकौ भवतः । नक्षत्रध्रुवकः ११ । १३ । २५ ।
अत्र स्वदशांशहीनायास्तिथिशुद्धेरूर्ध्वैकयोगे भयुक्शुद्धी भवतः । खषट्मध्ये शोधि-
तघटिकानक्षत्रयोगौ ध्रुवौ स्त इति भावः ॥ ५ ॥

अथ तिथिकेन्द्रसाधनमाह—

समाहतो जलधिशेषितवर्षसंघोऽब्दाङ्गंशयुक् शरदिष्ठादशानांशहीनः ।

७

४

६

३२१

केन्द्रं तिथेर्भवति मध्यमिदं समुद्रैः साङ्घपन्धिवह्निभिरुपेतमिभाधितष्टम् ॥६॥

४

३४ । १५

२८

समेति । जलधिऽशेषितवर्षसंघः १०९ चतुर्भिस्तष्टकृतशेषाङ्कः १ सप्त ७ आहतः
सप्तगुणितः ७ । अयमब्दस्याङ्गांशेन १८ । १० । ० युतः २५ । १० । ० । अयं शरदः
१०९ इलादशन ३२१ अंश ० । २० । २२ हीनः २४ । ४९ । ३८ । अयं
क्षेपकेण ४ । ३४ । १५ युतः २९ । २३ । ५३ इभाश्वि २८तष्टः ।
जातं तिथिमध्यकेन्द्रं १ । २३ । ५३ । यदाऽष्टाविंशतिकं तदाऽष्टाविंशतिभि-
स्तष्टं कार्यमिति ॥ ६ ॥

अथ नक्षत्रयोगकेन्द्रसाधनमाह—

तद्द्विधा स्वरसरामलवोनं स्वाधिदस्रलवयुक् क्रमशः स्तः ।

३६

२२

केन्द्रक उडुयुजोर्भवकेन्द्रं स्यात्स्फुटं ध्रुवघटीमुखयुक्तम् ॥ ७ ॥

तद्द्विधेति । तिथिकेन्द्रं १ । २३ । ५३ द्विधा १ । २३ । ५३ । स्व
१ । २३ । ५३ । एकत्र रसराम ३६ लवेन ०।२।१९ रहितं जातं नक्षत्रमध्यकेन्द्रं
१ । २१ । ३४ । अपरत्राश्विदस्र२२लवेन ० । ३ । ४८ युतं योगमध्य-
मकेन्द्रं १ । २७ । ४१ । तिथिनक्षत्रयोगकेन्द्रं जातं स्वस्वध्रुवघटीमुखेन युतं
स्पष्टं स्यात् । तथा कृते जातानि स्फुटानि । स्पष्टतिथिकेन्द्रं १ । २५ । २८ । स्पष्ट-
नक्षत्रकेन्द्रं १ । ३४ । ५९ । स्पष्टयोगकेन्द्रं १ । ४१ । ६ । ॥ ७ ॥

अथ भोगसाधनमाह—

तिथेर्ध्रुवघटीमुखं स्वयुगपट्टकभागोनितं

६४

सुडोर्भवति यन्निजाम्बुधिगजांशकेनान्वितम् ।

८४

युते निजशिलोच्चयक्षितिलवोनितं तद्युतः

१७

पृथक्पृथग्निहाब्दपो निजनिजश्च भोगो भवेत् ॥ ८ ॥

तिथेरिति । तिथेर्ध्रुवघटीमुखं १।३५ स्वकीययुगपट्टक ६४ भागेन ०।१ ऊनितं १।३४
अब्दपेन १ । ५८ । ३१ युतं जातो वारादितिथिभोगः २।०।५ जातः ।
नक्षत्रध्रुवघटीमुखं १३ । २५ स्वकीयाम्बुधिगज ८४ अंशकेन ० । ९ युतं
१३ । ३४ अब्दपेन १ । ५८ । ३१ युतं जातो वारादिनक्षत्रभोगः २ ।
१२ । ५ । योगध्रुवघटीमुखं १३ । २५ स्वकीयनिजशिलोच्चयक्षिति १७
लवेन ० । ४७ ऊनितं १२ । ३८ अब्दपेन युतो जातो वारादियोगभोगः
२ । ११ । ९ । ॥ ८ ॥

अथ नक्षत्रभोगस्य स्पष्टीकरणमाह—

भस्पष्टकेन्द्रमूर्धाङ्कः स्ववेदाष्टांशसंयुतः ।

८४

सप्ततष्टस्तदूनोऽहर्मुखः कार्यो भभोगकः ॥ ९ ॥

७

भस्पष्टेति । स्पष्टनक्षत्रकेन्द्रस्योर्धाङ्कः १ स्वकीयवेदाष्ट ८४ अंशेन ०।०।४२ युतः
१ । ० । ४२ । एतस्योर्धाङ्कं सप्ताधिके सप्तभिस्तष्टः कार्यः । अनेनाहर्मुखो
वारादिनक्षत्रभोगे[न]२ । १२ । ५ रहितः कार्यः स्पष्टनक्षत्रभोगो भवति । यदा न शुध्यति
वारस्थाने सप्त योज्याः । तथा कृते जातः स्पष्टनक्षत्रभोगः १ । ११ । २३ इत्युपकरणानि ।

अथ तिथिनक्षत्रयोगदिनकोष्ठकसाधनमाह—

चैत्रादेर्गततिथयो ध्रुवस्य तिथ्या हीनाः स्युस्तिथिदिनकोष्ठका द्विधा ते ।
स्वाङ्गाग्न्यंशकरहिताः क्रमात् स्वदृक्दृग्भागादद्या उडुयुतिजास्त्यजेत्तदग्रम् ॥ १० ॥

३६

२२

चैत्रेति । इष्टतिथिसाधने चैत्रादेः सकाशादिष्टतिथिपर्यन्तं यावत्यो गततिथ्यस्ता-
स्तिथिध्रुवोर्ध्वाङ्केनैव हीनाः कार्याः । स तिथिकोष्ठकः स्यात् । स द्विधा स्थाप्यः ।
एकत्र स्वाङ्गाग्नि ३६ अंशकेन हीनः कार्यः । स नक्षत्रकोष्ठको भवति । अन्यत्र
स्वदृग्दृग् २२ भागैरंशैरादद्यः । स योगकोष्ठको भवति । त्यजेत्तदग्रमित्यनेक-
मेव फलं ग्राह्यमिति सूचितम् । वर्षादौ याः शुद्धेरूर्ध्वाङ्कतुल्याश्चैत्रादेर्गत-
तिथयः सर्वदैव वर्षादौ शुद्धेरूर्ध्वाङ्कस्तिथिध्रुवोर्ध्वाङ्कश्च तुल्य एव । अनयो-
रन्तरे सर्वदैव वर्षादौ शून्यमेव तिथिनक्षत्रयोगकोष्ठका भवन्ति ।

उदाहरणम्—वर्षादौ चैत्रादेर्गततिथयः ११ तिथिध्रुवस्य तिथ्या ११ रहिता
जातास्तिथिदिनकोष्ठकाः० । अयं पृथक् स्थापितः० । क्रमादेकत्र स्वकीयाङ्गाग्न्यं-
३६ शेन एकस्य फलेन ० रहितो जातः ० नक्षत्रकोष्ठकः । अपरत्र स्वकीयदृग्-
दृक् २२भागेन एकस्थफलेन युतो जातो योगकोष्ठकः० ।

अथ तिथिनक्षत्रयोगाणां पराख्यमाह—

स्वकेन्द्रमूर्ध्वाङ्कयुताः स्वकोष्ठकाः स्युस्ते पराख्या अथ यत्तियीयुजोः ।

द्युकोष्ठकाधो द्युमुखं स्वभोगयुक् पराख्यकोष्ठस्थघटीयुनोनितम् ॥ ११ ॥

स्वकेन्द्रेति । स्वस्वदिनकोष्ठकाः स्वस्वस्पष्टकेन्द्रोर्ध्वाङ्केन युतो जातः पराख्यः । तिथि-
दिनकोष्ठकस्तिथिस्पष्टकेन्द्रस्योर्ध्वाङ्केन युतो जातस्तिथेः पराख्यः । नक्षत्रदिनकोष्ठको
नक्षत्रस्पष्टकेन्द्रोर्ध्वाङ्केन युतो जातो नक्षत्रपराख्यः । योगस्य दिनकोष्ठको योग-
स्पष्टकेन्द्रस्योर्ध्वाङ्केन युतो जातो योगपराख्यः ।

अथ कोष्ठप्रयोजनमाह—

अधःस्थहारोद्धृतकेन्द्रनाडिकाः सुसंस्कृतं स्थाचापनोदयात्स्फुटम् ।

तथैव चैकैकसमेतकोष्ठतस्तदग्रतिथ्यादि दिनादिकं भवेत् ॥ १२ ॥

अधःस्थेति । तिथियोगयोः साधने कर्तव्येऽनयोर्यो दिनकोष्ठकस्तत्रस्थं वारादिकं लेख्यम् ।
तदनन्तरं स्वस्वभोगेन युतं कार्यम् । पराख्यकोष्ठस्य घटीयुनोनितं कार्यम् । यदा
धनघटी तदा युतम् । यदा ऋणघटी तदा हीनम् । क्रमेण कार्यमिति । घटी-
स्थहारेण स्वस्वकेन्द्रनाडिका भाज्याः । फलेन सुसंस्कृतं कार्यम् । धनहरेण युतमृण-
हरेण हीनमिति । ताः स्वसूर्योदयात्स्पष्टघटिका भवन्ति । अनया युक्त्या तिथ्या-
दिदिनकोष्ठकेषु एकैकयुक्तेषु सत्सु तदग्रे तिथ्यादिदिनादिकं भवेत् ।

अथ नक्षत्रघटिकासाधनमाह—

पराख्यकोष्ठे शुमुखं तु भस्य स्वहारहत्केन्द्रघटीमुखेन ।

सुसंस्कृतं तच्च परिस्फुटं स्यात्स्वभोगयुक्तं तपनोदयात्स्यात् ॥ १३ ॥

पराख्येति । पराख्यकोष्ठस्य नक्षत्रवारादिकं स्थाप्यम् । तदधःस्थहरेण केन्द्रघटिका भाज्याः । फलेन संस्कार्यम् । ऋणहारे ऋणं धनहारे धनं कार्यमिति स्वभोगयुक्तं कार्यम् । सूर्योदयात् स्पष्टघटिका भवन्ति । उदाहरणम् । तिथेर्दिनकोष्ठकः० तदधस्थं वारादिकं ० । १० । ४३ तिथिभोगेन २ । ० । ५ युतं जातं २ । १० । ४८ । पराख्यकोष्ठस्थधनघटीभिः ६ । ५३ युतं जातं २ । १७ । ४१ । घटीस्थधनहारेण १० । ३० स्पष्टतिथिकेन्द्रनाडिकाः २५ । २८ भक्ताः । फलं घटिकादिः २ । २५ धनम् । अनेन युतं २ । २० । ६ जाता चैत्रशुक्लद्वादशी १२ सोमे घटिकाः २० पलानि ६ । तिथिदिनकोष्ठकः ० एकेन युक्तो जातो द्वितीयदिवसे तिथिदिनकोष्ठकः १ पराख्यकोष्ठकः १ एकेन युक्तं जातः २ दिनकोष्ठकाधःस्थवारादि १ । ९ । ४५ भोगेन २ । ० । ५ युतं ३ । ९ । ५० पराख्यकोष्ठस्थधनघटीभिः १२ । ३० युतं जातं ३ । २२ । २० घटीस्थधनहारेण १२ । ३० केन्द्रनाडिकाः २५ । २८ भक्ताः फलं घटिकादि २ । २ धनम् । अनेन युतं ३ । २४ । २२ जातम् । चैत्रशुक्ल १३ भौमे घटी २४ प० २२ । एवमग्रेऽपि तथाकृतास्तित्थयः ।

अथ नक्षत्रस्य पराख्यकोष्ठकाधःस्थवारादिकं शुमुखं १ । ६ । १२ । अधःस्थधनहारेण ११ नक्षत्रस्पष्टकेन्द्रघटिका ३४ । ५९ भक्तं फलं धनं ३ । १० । अनेन शुमुखं संस्कृतं १ । ९ । २२ स्पष्टभोगेन १ । ११ । २३ युतं जातं २ । २० । ४५ । चैत्रशुक्लद्वादशी सोमे पूर्वाफलगुनीनक्षत्रघटिका २० पलानि ४५ । एवमग्रेऽपि । तथा कृते जातनक्षत्रघटिकापलानि स्युः ।

अथ योगकोष्ठकाधःस्थवागद्यं ६ । ५१ । ० योगभोगेन २ । ११ । ९ युतं ९ । २ । ९ । पराख्यकोष्ठस्थधनघटीभिः ४ । १५ युतं ९ । ६ । २४ । घटीस्थधनहारेण १२ । ३० योगकेन्द्रनाडिकाः ४१ । ६ भक्ताः फलं धनं ३ । १७ । अनेन युतं ९ । ९ । ४१ वागस्थाने सप्तभिस्तष्टं २ । ९ । ४१ । जातं चैत्रशुक्ल १२ सोमे वृद्धियोगस्य घटिकाः ९ पलानि ४१ । एवमग्रेऽपि तथा कृते जाता योगस्य घटिकाः । अत्र वर्षादौ नक्षत्रयोगध्रुवस्योर्ध्वार्द्धकस्तत्तुल्यवर्तमाननक्षत्रं योगोऽपि ज्ञातव्यः ।

अथ तिथिक्षयवृद्धिस्वरूपमाह—

उल्लङ्घ्य चेद्विषममेति तिथिः पराहं पूर्वोऽह्नि षष्टिघटिकाः स्युरियं दिनद्विः ।

एकाह्नि चेन्निथियुगं परनाडिकास्ताः पूर्वोऽहिताः स्युरिह पूर्वगमात्क्षयोऽयम् ॥ १४

उल्लङ्घ्येति । चेत्तिथिर्द्वित्रसवारमुल्लङ्घ्यातिक्रम्य पराहं परदिनमेति प्राप्नोति । तदा पूर्वदिने षष्ठघटिकाः स्युः । इयं दिनद्विः । द्वित्रसस्य ऋद्धिश्चेदेकाह्नि एक-दिवसे तिथियुगं स्यात् । तदा परनाडिकाः पूर्वाभिरुनिताः कार्याः । इह पूर्व-गमात् पूर्वतिथ्यन्तादयं क्षयः स्यात् ।

अथ नक्षत्रयोगवृद्धिक्षयज्ञानमाह—

निजध्रुवोर्ध्वाङ्कयुता द्युकोष्ठकाः भशेषितारते भयुती च ते स्तः ।

२७

एकैकयुक्तौ प्रतिकोष्ठमत्र क्षयेऽपि वृद्धौ तिथिवद्विधिः स्यात् ॥ १५ ॥

निजध्रुवेति । नक्षत्रयोगध्रुवस्य य ऊर्ध्वाङ्कको ११ नक्षत्रादिनकोष्ठकेन योगदि-नकोष्ठकेण च युतो जातं ११ वर्षादौ पूर्वाफलगुनीनक्षत्रं वृद्धियोगश्च । एवं प्रतिदिनमेकै-कयुक्तं कार्यम् ।

अथ संक्रान्तिमहाक्षत्रसाधनमाह—

साब्देशकाः संक्रमणप्रवेशा वृषाद्यमक्षाच्च परिस्फुटाः स्युः ।

तिथिद्युकोष्ठे लिखितं स्वनाम यस्मिन् तदासन्नदिनेऽथवा स्युः ॥ १६ ॥

साब्देति । वृषाद् वृषभसंक्रान्तेः सकाशात् संक्रमणप्रवेशः संक्रान्तिक्षेपकः साब्दे शकोऽब्दपेन युक्तः कार्यः । तत्तस्मिन्वारं तत्संक्रान्तेः स्पष्टघटिकाः स्युः । तथैव भरणीनक्षत्रात् स्वस्वक्षेपकेऽब्दपेन युक्तः कार्यः । तत्तरिमन्वारं तत्तन्नक्षत्रप्रवेशस्पष्टघटिका भवन्ति ।

अथ प्रवेशदिवसज्ञानम् । तिथिद्युकोष्ठे यस्मिन्कोष्ठके संक्रान्तिनक्षत्रनाम लिखितं तस्मिन्दिने तदासन्नदिने वा प्रवेशो भवति । संक्रान्तेः सकाशात् संक्रमण-प्रवेशास्त्रिंशद्दिनान्तरं भवति । नक्षत्रप्रवेशश्चतुर्दशदिनान्तरे भवति । उदाहरणम् । वृषभसंक्रान्तेः क्षेपकः ० । ४४ । ५७ अब्दपेन १ । ५८ । ३१ युतो जातः सोमवारे वृषसंक्रान्तिघटिकाः ४३ । २८ । एवं भरणीक्षेपकः ४ । २९ । ४१ अब्दपेन युतो जातो भरणीप्रवेशः ६ । २८ । १२ । एवमग्रेऽपि ।

अधिमासक्षयमासज्ञानमाह—

मेषाद्द्वादशसंक्रमैश्च सहिताश्चैत्रादिमासा अमा-

न्तो मासः स विसंक्रमोऽधिक इति द्विः संक्रमः स क्षयः ।

+ स्यात्स्पष्टाजभसंक्रमः प्रथमतः शुद्धेस्तृतीये दिने

शुद्धेः प्राक् तिथयो मधुप्रतिपदः स्युः पूर्ववर्षध्रुवैः ॥ १७ ॥

मेषेति । मेषाद्द्वादशसंक्रान्तिभिर्युक्ताश्चैत्रादिमासा भवन्ति । तत्र योऽमान्तो मासो विसंक्रमः संक्रान्तिरहितः सोऽधिमासो ज्ञेयः । यस्मिन्मासि द्विः संक्रमः संक्रा-

+ स्पष्टार्काजभसंक्रमो ध्रुवतिथेः प्राक् स्यात्तृतीये दिने ।

विश्वनाथकृतव्याख्यासहितः-

न्तिद्वयं भवति स क्षयमासः । शुद्धेः सकाशात् प्राक् पूर्वं मधुप्रतिपदः चैत्र-
शुद्धप्रातिपदमारभ्य तिथिसाधनं पूर्ववर्षभ्रुवेणैव स्यात् ।

अथैतत्पक्षोत्पन्नग्रहाणां दृग्गणितैवयकर्तृत्वकथनं पक्षान्तरोपकरणचालनादिकं चाऽऽह-
सौरोऽर्कोऽपि विधूच्चमङ्ककलिको नाब्जस्तमस्वार्यज-

स्तेभ्यः स्याद्ग्रहणादिदृग्समामियं प्रोक्ता मया सा तिथिः ।

ग्राह्या मङ्गलधर्मनिर्णयविधावेषा यतो दृक्समाऽ-

धापेक्षा यदि चालितोपकरणैस्तत्पक्षजा स्यात्तिथिः ॥ १८ ॥

सौरोऽर्क इति । अर्कः सौरपक्षजो ग्राह्यः । विधूच्चमपि सौरम् । अङ्ककलिकोनोऽब्जः
सौरो ग्राह्यः । नक्कलोनश्चन्द्रोऽपि सौरो ग्राह्य इत्यर्थः । तमस्तु राहुगर्भजः । तेभ्यो ग्रहणादि
दृक्समं स्यात् । इयं मया प्रोक्ता तिथिः साऽपि दृक्समा ग्रहणादौ दृग्गणि-
तैवयकारिणीत्यर्थः । एषा मङ्गलधर्मनिर्णयविधौ ग्राह्या । अघटनपक्षतिथ्यादेरप्रयोजकत्वेऽपि
येषां तत्तद्वृथाभिमानिनामपेक्षा । तर्हि चालितोपकरणैस्तत्पक्षजा तिथिः स्यात् ॥

इति श्रीगणेशदैवज्ञकृतातिथिचिन्तामणिप्रकरणं समाप्तम् ॥

तिथ्यादीनां सारणी ।

भरण्यकः ।

ऊर्ध्वाङ्कः-	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	
तिथि- वारादिः-	० १० ४३	१ ९ ४५	२ ८ ४८	३ ७ ५०	४ ६ ५१	५ ५ ५२	६ ४ ५३	७ ३ ५४	८ २ ५५	९ १ ५७	१० ० ५७	११ ५९	१२ ५८	१३ ५८	१४ ०	१५ ५६	१६ ५५	१७ ५४	१८ ५३	१९ ५२	२० ५१	५९
परास्व्य- घट्यः-	० ५५ घ	६ ५३	१२ ३०	१७ २०	२१ ४	२३ ३०	२४ ४४	२४ ३८	२३ १९	२० ५६	१७ ३८	१३ ३२	८ ५८	४ ०	१ ३	६ ५	१० ४८	१५ १७	१९ १	२१ ५८	२४ ०	३
हारः-	१० घ	१०॥	१२॥	१६	२५	४८ घ	६०० क	४५	२५	१८	१५	१३	१२	१२	१२	१३	१३॥	१६	२०	३०	५० क	५०
नक्षत्र- वारादिः-	६ ५९ ४४	१ ६ १२	२ १२ १६	३ १७ ३६	४ २२ ०	५ २५ १०	६ २७ ४	० २७ ५०	१ २७ १४	२ २५ ३७	३ २३ १०	४ २० ०	५ १६ १८	६ १२ १७	० ८ १०	१ ४ ६	२ ० २१	२ ५७ ३	३ ५४ २६	४ ५२ ३५	५ ५१ ४९	५९
हारः-	१२॥	११	१३	१६	२४	५० घ	४६ क	२५	१८॥	१५	१३॥	१२॥	१२॥	१२॥	१३॥	१५॥	१८	२३	४०	१६० क	१६०	
योग- वारादिः-	६ ५१ १	० ४७ ३२	१ ४४ ४	२ ४० ३७	३ ३७ ११	४ ३३ ४३	५ ३० १८	६ २६ ५१	० २३ २४	१ १९ ५८	२ १६ ३२	३ १३ ६	४ ९ ४०	५ ६ १५	६ २ ४९	६ ५९ २४	० ५५ ५७	१ ५२ ३२	२ ४९ ७	३ ४५ ४१	४ ४२ १६	४२
परास्व्य- घट्यः-	० ४६ कः	४ १५ घ	९ ०	१३ १०	१६ ४२	१९ १२	२० ४९	२१ २५	२१ २	१९ ४४	१७ ३५	१४ ४७	११ २२	७ ३३	३ २६	० ४८	४ ५६	९ ४	१२ ४५	१५ ५६	१८ ३५	१८
हारः-	१२	१२॥	१४	१७	२४	३८	४०० घ	१६० क	४७	२८	२१	१८	१६	१५	१४	१४	१४॥	१६	१९	२२	३५	

[१०]

कृत्तिकार्कः ।

वृ. सं.

रोहिण्यर्कः ।

ऊर्ध्वार्कः-	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१
तिथि- वारादिः-	६ ४९ ५७	० ४८ ५७	१ ४७ ५६	२ ४६ ५४	३ ४५ ५३	४ ४४ ५२	५ ४३ ५८	६ ४२ ५६	० ४१ ४४	१ ४० ४२	२ ३९ ३९	३ ३८ ३७	४ ३७ ३४	५ ३६ ३२	६ ३५ २९	० ३४ २५	१ ३३ २२	२ ३२ १९	३ ३१ १५	४ ३० १२	५ २९ १२
पराख्य- घट्यः-	२४ ५८	२४ ४४	२३ ३	२० १६	१५ ५७	१० ४९	५ ८ क	० ५३ घ	६ ५१	१२ २३	१७ १७	२१ १	२३ ४७	२४ ४४	२४ २९	२३ २१	२१ १०	१७ ४४	१३ ४०	९ २	४ घ
हारः-	२५० घ	३६	२२	१४	११॥	१०॥	१०	१०	११	१२	१६	२५	४७ घ	७०० क	४७	२७	१८	१५	१३	१२	१२
नक्षत्र- वारादिः-	६ ५२ १३	० ५३ ५०	१ ५६ ४३	३ ० ४८	४ ५ ५६	५ ११ ५४	६ १८ १९	० २४ ४७	१ ३१ २	२ ३६ २८	३ ४१ ६	४ ४४ ३८	५ ४६ ५२	६ ४७ ४६	० ४७ ४२	१ ४६ ७	२ ४३ ५४	३ ४० ४९	४ ३७ १६	५ ३३ १८	६ २९ १९
हारः-	५६ घ	२८	१७	१३॥	११॥	१०॥	१०॥	१०॥	२२॥	१५	२१	४०	४०० घ	७० क	२६	२०	१६	१४	१३	१२	१२
योग- वारादिः-	५ ३८ ५१	६ ३५ २८	० ३२ ३	१ २८ ३८	२ २५ १५	३ २१ ५२	४ १८ २५	५ १५ २	६ ११ ३९	० ८ १५	१ १ ४८	२ १ २६	२ ५८ ३	३ ५४ ४१	४ ५१ १९	५ ४७ ५८	६ ४४ ३५	० ४१ ११	१ ३७ ५०	२ ३४ २७	३ ३१ ५
पराख्य- घट्यः-	२० १९	२१ १२	२१ १०	२० ८	१८ ५	१५ ४	११ १७	६ ४६	१ ५५ क	२ ५८ घ	७ ४६	१२ ६	१५ ४७	१८ ३८	२० २०	२१ १६	२१ ७	१९ ५७	१८ १	१५ २०	१२ ८
हारः-	७० क		६० घ	३०	२०	१६	१३	१२	१२	१२॥	१४	१६	२१	२५	५४ घ	४०० क	५०	३१	२२	१९	१६

1907

कर्कसंकान्तिः ।

पुण्येऽर्कः ।

ऊर्ध्वाङ्कः-	८४	८५	८६	८७	८८	८९	९०	९१	९२	९३	९४	९५	९६	९७	९८	९९	१००	१०१	१०२	१०३	१०४
तिथि- वारादिः-	५ २१ ४६	६ ४० ३८	० ३९ ३२	१ ३८ २३	२ ३७ १६	३ ३६ ८	४ ३५ ०	५ ३३ ५४	६ ३२ ४८	० ३१ ५०	१ ३० ३३	२ २९ २५	३ २८ १८	४ २७ १०	५ २६ ५	६ २४ ५७	० २३ ५१	१ २२ ४४	२ २१ ३८	३ २० ३१	४ १९ २४
परास्वय- घट्यः-	० १९ घ	६ १६	११ ५२	१६ ४७	२० ३९	२३ १७	२४ ४४	२४ ४८	२३ ३७	२१ २३	१८ १५	१५ १८	९ ४८	५ ०	० ३	५ ५	९ ५४	१४ २७	१८ २०	२१ २३	२३ ३८
हारः-	१०	१०॥	१२	१५॥	२३	४० घ		५० ऋ	२७	१९	१५	१३	१२॥	१२	१२	१२॥	१३	१५॥	१९	२७	५२ ऋ
नक्षत्र- वारादिः-	१ १३ ५४	२ १९ १०	३ २३ ३	४ २५ ४५	५ २७ १२	६ २७ ४२	० २६ ४२	१ २४ ४४	२ २२ ०	३ १८ ४२	४ १४ ४८	५ १० ४७	६ ६ ३८	० २ ३९	० ५९ ०	१ ५५ ५०	२ ५३ २६	३ ५१ ४९	४ ५१ ३०	५ ५२ ६	६ ५४ ११
हारः-	१४	१८	३०	८० घ	२५० ऋ	४८	२२	१७	१५	१३	१२॥	१२॥	१२॥	१३॥	१५॥	१९	२५	४० ऋ	७०० घ	४३	२४
योग- वारादिः-	२ ६ ३३	३ ३ ११	३ ५९ ४९	४ ५६ २८	५ ५३ ६	६ ४९ ४५	० ४६ २४	१ ४३ ०	२ ३९ ३९	३ ३६ १८	४ ३२ ५६	५ २९ २४	६ २६ १२	० २२ ४८	१ १९ २८	२ १६ ६	३ १२ ४४	४ ९ ३२	५ ६ १	६ २ ३७	६ ५९ १६
परास्वय- घट्यः-	१६ २७	१२ ५६	८ ४२	३ ५७ ऋ	१ ० घ	५ ५२	१० ३०	१४ २४	१७ ४०	१९ ४८	२१ १०	२१ २२	२० ३७	१८ १८	१६ ३१	१३ ३६	९ ५२	५ ५१	१ ४०	२ ३३	६ ४२
हारः-	१७	१४	१२॥	१२	१२	१३	१५	१८	२८	४५	३०० घ	८० ऋ	३६	२४	१९	१७	१५	१४॥	१४	१४॥	१५

[११]

आश्लेषाकः ।

मघासिंहे ऽक

जुर्ध्वङ्कः-	१०५	१०६	१०७	१०८	१०९	११०	१११	११२	११३	११४	११५	११६	११७	११८	११९	१२०	१२१	१२२	१२३	१२४	१२५	
तिथि- वारादिः-	५ १८ १८	६ १७ ११	० १३ ३	१ १४ ५९	२ १३ ५०	३ १२ ४३	४ ११ ३८	५ १० ३१	६ ९ २५	७ ८ १९	८ ७ १२	९ ६ ६	१० ५ ५३	११ ४ ५३	१२ ३ ४७	१३ २ ४२	१४ १ ३६	१५ ० ३०	१६ ५९ ३०	१७ ५८ २४	१८ ५७ २०	१९ ५६ १४
पराख्य- घट्यः-	२४ ४८	२४ ४३	२३ ११	२० ३३	१६ ४१	११ ४५	६ ६	० ६	५ ५४	११ ३३	१६ ३१	२० ५५	२३ १०	२४ ४४	२४ ५१	२३ ४५	११ ३५	१८ ३१	१४ ३८	१० ११	५ २४	
हारः-	७० ध	४०	२३	१५॥	१२॥	१०॥	१०	१०	१०॥	१२	१५	२२	४०	५०० ध	५४ क	२८	२०	१५॥	१३॥	१२॥	१२	
नक्षत्र- वारादिः-	० ५७ २४	२ १ ४८	३ ७ ११	४ १३ २०	५ १९ ४५	६ २६ १०	० ३२ ८	१ ३७ १८	२ ४१ ४०	३ ४४ १३	४ ४६ २९	५ ४७ १०	६ ४६ २३	० ४४ ४१	१ ४२ १०	२ ३८ ५६	३ ३५ १०	४ ३१ ६	५ २६ ५८	६ २२ ५५	० १९ १०	
हारः-	१६	१३	११	१०॥	१०॥	११॥	१३	१६	२६	५६ ध		४० क	२५	१८	१६	१३	१२॥	१२॥	१२॥	१३	१५	
योग- वारादिः-	० ५५ ५४	१ ५२ ३२	२ ४९ ८	३ ४५ ४६	४ ४२ २३	५ ३९ ०	६ ३५ ३८	० ३२ १६	१ ३८ ५५	२ २५ ३२	३ २२ १०	४ १८ ४८	५ १५ २५	६ १२ ३	० ८ ३८	१ ५ १३	२ १ ४६	२ ५८ २१	३ ५४ ५८	४ ५१ ३३	५ ४८ ८	
पराख्य- घट्यः-	१० ३८	१४ ११	१७ ८	१९ २८	२० ५३	२१ २३	२० ५८	१९ ३२	१७ ५	१३ ४५	९ ३५	५ ० क	० ०	५ ३८	९ ४४	१३ ९	१७ ३४	१९ ३	२१ ३	२१ ३०	२० ५७	
हारः-	१७	२०	२६	४३	१२० क	१४० ध	४२	२४	१८	१४॥	१३	१२	१२	१३	१५	१८	२५	४०	२४० ध	११० क	४०	

[१५]

मृगेश्वरः ।

मि०संक्रान्तिः ।

ऊर्ध्वाङ्कः-	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२
तिथि- वारादिः-	६ २८ ६	० २७ २	१ २५ ५७	२ २४ ५१	३ २३ ४६	४ २२ ४१	५ २१ ३५	६ २० २९	० १९ २६	१ १८ १९	२ १७ १३	३ १६ ८	४ १५ २	५ १३ ५७	६ १२ ५१	० ११ ४५	१ १० ३९	२ ९ ३४	३ ८ २७	४ ७ २२	५ ६ १६
पराख्य- घट्यः-	० ५२ ऋ	५ ५३	१० ४०	१५ ७	१८ ५३	२१ ५२	२३ ५६	२४ ५५	२४ २४	२३ ३	२० १२	१६ ६	११ ०	५ १९ ऋ	० ४१ ष	६ ३७	१२ १३	१७ ६	२० ५३	२३ ४४	२४ ४४
हारः-	१२	१२॥	१३॥	१६	२०	२९	६० ऋ	१२० ष	४५	२१	१५	१२	१०॥	१०	१०	१०॥	१२	१६	२४	४५ ष	
नक्षत्र- वारादिः-	० २५ ८	१ २१ २२	२ १७ ५१	३ १५ ०	४ १३ ४	५ ११ ५७	६ १२ ११	० १३ २५	१ १६ ०	२ १९ ५३	३ २४ ४७	४ ३० ३०	५ ३६ ५२	६ ४३ २०	० ४९ ४०	१ ५५ १७	३ ० ७	४ ३ ५५	५ ६ २४	६ ७ ३३	० ७ ५०
हारः-	१३	१४	१६	२२	३२	१२० ऋ	१२० ष	३२	३०	१४	१२	१०॥	१०॥	१०॥	१२	१५	२०	३४	१५० ष	१२० ऋ	२९
योग- वारादिः-	४ २७ ४०	५ २४ १७	६ २० ५४	० १७ ३४	१ १४ १७	२ १० ४७	३ ७ २४	४ ४ ३	५ ० ४१	५ ५७ १९	६ ५३ ५७	० ५० ३५	१ ४७ १०	२ ४३ ४७	३ ४० २७	४ ३७ ३	५ ३३ ४१	६ ३० १	० २७ ४१	१ २३ ४१	२ २० १९
पराख्य- घट्यः-	८ २३	४ २२	० ७ ष	४ ३ ऋ	८ ९	११ ५३	१५ १५	१८ ०	१९ ५५	२१ १	२१ ८	२० २४	१८ ३५	१५ ४६	१२ ५	७ ४७	२ ५६ ऋ	१ १६ ष	६ ४७	११ १६	१५ ७
हारः-	१५	१४	१४	१५	१६	१८	२२	३१	५४	५०० ऋ	८० ष	३३	२१	१६	१४	१२।	१२।	१२॥	१३	१५॥	२०

आर्द्रार्कः ।

पुनर्वर्षर्कः ।

ऊर्ध्वार्कः-	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	
तिथि- वारादिः-	६ ५ ९	० ४ २	१ २ ५५	२ १ ४८	३ ० ४२	३ ५९ ३६	४ ५८ २९	५ ५७ २३	६ ५६ १६	० ५५ ११	१ ५४ ११	२ ५३ ४	३ ५२ ५८	४ ५१ ५३	५ ५० ४६	६ ४९ ३९	० ४८ ३२	१ ४७ २३	२ ४६ १६	३ ४५ ९	४ ४४ २	५ ४३ ५४
पराख्य- घट्यः-	२४ ५३	२३ २८	२१ १०	१७ ५८	१३ ५७	९ २३	४ ३९	० २९	५ ३१	१० ३९	१४ ५०	१८ ३९	२१ ४१	२३ ४८	२४ ५१	२४ ४३	२३ ७	२० २२	१६ २४	११ २३	५ ४३	
हारः-	४८ ऋ	२६	१९	१५	१३	१२।	१२	१२	१२।	१३	१६	२०	२९	६० ऋ	४०० घ	३८	२२	१५	१२	१०।।	१०	
नक्षत्र- वारादिः-	१ ६ २९	२ ४ २७	३ १ ३३	३ ५८ १०	४ ५४ १९	५ ५० ७	६ ४६ ०	० ४२ ६	१ ३८ ३३	२ ३५ २४	३ ३३ २३	४ ३१ ५७	५ ३१ ५७	६ ३२ ५२	० ३५ १४	१ ३८ ४६	२ ४३ ३७	३ ४८ ५७	४ ५५ १५	६ १ ४३	० ८ ५	
हारः-	२२	१६	१४	१३	१२।।	१२।	१३	१४	१६	२०	२७	८० ऋ	३०० घ	३६	२१	१५	१२।।	१०।।	१०।।	१०।।	१२	
याग- वारादिः-	३ १७ ०	४ १३ ३४	५ १० १९	६ ६ ५९	० ३ ३९	१ ० ६	१ ५६ ४७	२ ५३ ३६	३ ५० १३	४ ४६ ४७	५ ४३ २८	६ ४० ८	० ३६ ४९	१ ३३ २८	२ ३० ६	३ २६ ४३	४ २३ २१	५ २० ०	६ १६ ३८	० १३ १६	१ ९ ५४	
पराख्य- घट्यः-	१८ ११	२० ४	२१ १५	२१ १५	२० १७	१८ ३२	१५ ५६	१२ ३९	९ ९	५ ८	० ५७	३ १७	७ २४	११ १६	१४ ४२	१७ ३३	१९ ४३	२१ ०	२१ १५	२० ४२	१९ ५	
हारः-	३२	५० घ		६० ऋ	३४	२३	१९	१६	१५	१४।	१४	१४।।	१६	१८	२१	२८	४७	२४० ऋ	११० घ	३७	२३	

पूर्वार्कः ।

ऊर्ध्वाङ्कः-	१२६	१२७	१२८	१२९	१३०	१३१	१३२	१३३	१३४	१३५	१३६	१३७	१३८	१३९	१४०	१४१	१४२	१४३	१४४	१४५	१४६
तिथि- वारादिः-	४ ५५ ८	५ ५४ ५	६ ५३ ०	० ५१ ५५	१ ५० ५०	२ ४९ ४७	३ ४८ ४२	४ ४७ ३९	५ ४६ ३५	६ ४५ ३०	० ४४ २७	१ ४३ २३	२ ४२ २१	३ ४१ १५	४ ४० १२	५ ३९ ९	६ ३८ ६	० ३७ ४	१ ३६ १	२ ३५ ५९	३ ३४ ५७
परास्व्य- घट्यः-	० २५ ध	४ ३७ क	९ २९	१४ ५	१८ ४	२१ १५	२३ ३१	२४ ४३	२४ ४२	२३ १४	२० ४२	१६ ५६	१२ ५	६ ३६	० २८ क	५ ३५ ध	११ १५	१६ १५	२० १४	२३ ४६	२४ ४४
हारः-	१२	१२।	१३	१५	१९	२६	५० क	०	४० ध	२४	१६	१२।	१०।	१०	१०	१०।	१२	१५	१६	३७	३०० ध
नक्षत्र- वारादिः-	१ १५ ५०	२ १३ ४	३ ११ २५	४ १० ४६	५ ११ १२	६ १२ ५४	० १५ ५०	१ १९ ५९	२ २५ १३	३ ३१ १३	४ ३७ ३८	५ ४३ ५५	६ ५० ५	० ५५ २५	१ ५९ ५७	३ ३ २०	४ ५ २३	५ ६ ११	६ ५ ५३	० ४ १८	१ १ ५६
हारः-	१८	२४	४३	१२० क	६० ध	२७	१७	१३	११	१०।	१०।	११	१३	१६	२२	४४	६०० ध	६० क	२६	१९	१६
योग- वारादिः-	६ ४४ ४५	० ४१ २०	१ ३७ ५४	२ ३४ ३१	३ ३१ ७	४ २७ ४२	५ २४ १७	६ २० ५३	० १७ २७	१ १४ २३	२ १० ३६	३ ७ १०	४ ३ ४५	५ ० १९	५ ५६ ५३	६ ५३ २७	० ५० १	१ ४६ ३६	२ ४३ ८	३ ३९ ४१	४ ३६ १५
परास्व्य- घट्यः-	१९ २७	१७ ७	१४ ७	१० ३५	६ ३९	२ २८ ध	१ ४६ क	५ ५५	९ ५८	१३ ३४	१६ ४१	१९ १२	२० ४६	२१ ३३	२१ १८	२० ६	१७ ५२	१४ ३९	१० ४०	६ ४	१ क
हारः-	२६	२०	१७	१५	१४	१४	१४।	१५	१७	१९	२४	३९	७५ क	२४० ध	५०	२७	१९	१५	१३	१२	१२

192

उत्तरार्कः ।

कन्यासंक्रान्तिः ।

विशाखाकः ।

ऊर्ध्वाङ्कः-	१४७	१४८	१४९	१५०	१५१	१५२	१५३	१५४	१५५	१५६	१५७	१५८	१५९	१६०	१६१	१६२	१६३	१६४	१६५	१६६	१६७
तिथि- वारादिः-	४ ३२ ५६	५ ३१ ५३	६ ३० ५२	० २९ ४९	१ २८ ४८	२ २७ ४६	३ २६ ४४	४ २५ ४४	५ २४ ४३	६ २३ ४२	० २२ ४२	१ २१ ४१	२ २० ४१	३ १९ ४१	४ १८ ४१	५ १७ ४२	६ १६ ४२	० १५ ४२	१ १४ ४३	२ १३ ४५	३ १२ ४७
पराख्य- घट्यः-	२४ ५६	२३ ५३	२१ ४७	१८ ४७	१४ ५८	१० ३०	५ ४५	० ४२	४ १९	९ ११	१३ ५०	१७ ५२	२१ ७	२३ २६	२४ ३९	२४ ४२	२३ १५	२० ४७	१७ ४	१२ १४	६ ३६
हारः-	६० क	२९	२०	१६	१३॥	१२॥	१२	१२	१२॥	१३	१५	१८	२६	५० क		४१ घ	२४	१६	१२॥	१०॥	१०
नक्षत्र- वारादिः-	१ ५८ ५०	२ ५५ ९	३ ५१ ७	४ ४६ ५९	५ ४२ ५४	६ ३९ २	० ३५ ३८	१ ३२ ४९	२ ३० ५३	३ २९ ५१	४ २९ ५५	५ ३१ ३३	६ ३४ २	० ३८ ०	१ ४३ ६	२ ४८ ४२	३ ५५ २	५ १ २६	६ ७ ४१	० १३ १३	१ १७ ५७
हारः-	१४	१२॥	१२॥	१२॥	१३	१४	१७	२३	३५	१३० क	७५ घ	३०	१८	१४	१२	१०॥	१०॥	१०॥	१२॥	१५	२०
योग- वारादिः-	५ ३२ ४९	६ २९ २२	० २५ ५४	१ २२ २७	२ १९ ०	३ १५ ३६	४ १२ १०	५ १२ ४२	६ ८ १३	० ५ ४६	० १ १८	१ ५४ ४९	२ ५१ २०	३ ४७ ५१	४ ४४ ३२	५ ४० ५३	६ ३७ २३	० ३३ ५४	१ ३० २३	२ २६ ५०	३ २३ २०
पराख्य- घट्यः-	३ ५५	८ ३४	१२ ५४	१६ ३०	१९ १०	२० ४६	२१ ३९	२१ ९	१९ ४७	१७ ३८	१४ ४५	११ २०	७ २८	३ १८	० ५४	५ ३	९ ९	१२ ४७	१६ २	१८ ४०	२० २८
हारः-	१२॥	१४	१७	२३	३८	८० घ	१६० क	४५	२८	२१॥	१८	१५॥	१४॥	१४	१४॥	१५	१७	१९	२३	३३	६० क

[१६]

हस्तेऽर्कः ।

चित्रार्कः ।

तुलासंक्रान्तिः ।

ऊर्ध्वाङ्कः-	१६८	१६९	१७०	१७१	१७२	१७३	१७४	१७५	१७६	१७७	१७८	१७९	१८०	१८१	१८२	१८३	१८४	१८५	१८६	१८७	१८८	
तिथि- वारादिः-	४ ११ ४८	५ १० ५१	६ ९ ५४	० ८ ५५	१ ७ ५७	२ ७ ०	३ ६ २	४ ५ ४	५ ४ ७	६ ३ ९	० २ १३	१ १ १७	२ ० २०	२ ५९ २४	३ ५८ २८	४ ५७ ३२	५ ५६ ३७	६ ५५ ४१	० ५४ ४६	१ ५३ ५०	२ ५२ ५०	३ ५१ ५६
पराख्य- घट्यः-	० ३९ ऋ	५ २६ ध	११ ९	१६ १०	२० १०	२३ ५	२४ ४५	२४ ५७	२३ ५३	२१ ५१	१८ ५३	१५ ३	१० ३६	५ ५७	० ४८	४ १८	९ ९	१३ ४७	१७ ५०	२१ ५	२३ २४	
हारः-	१०	१०॥	१२	१५	२०	३६	३०० ध	५६ ऋ	३०	२०	१५॥	१३॥	१२॥	१२	१२	१२	१३	१५	१८	२६	५० ऋ	
नक्षत्र- वारादिः-	२ २१ ३६	२ २३ ५७	४ २४ ५७	५ २६ ४	६ २३ ३६	० २१ १८	१ १८ २६	२ १४ १३	३ १० १७	४ ६ ५२	५ २ ४२	५ ५८ ५०	६ ५५ १७	० ५२ ३०	१ ५० १३	२ ४८ ५०	३ ४८ ५३	४ ४९ ३१	५ ५२ १६	६ ५५ १६	१ ० ३७	२ ५५ ३७
हारः-	४०	१८० ध	४०० ऋ	२८	२१	१५	१४	१३	१२	१२	१३	१४	१६	२०	२९	९०	२००	३४	२०	१५	१२	
योग- वारादिः-	४ १९ ५०	५ १६ २०	६ १२ ५०	० ९ २१	१ ५ ५०	२ २ १९	२ ५८ ४९	३ ५५ १८	४ ५१ ४७	५ ४८ १७	६ ४४ ४५	० ४१ १२	१ ३७ ४४	२ ३४ ११	३ ३० ३९	४ २७ ५	५ २३ ३४	६ २० १	० १६ २९	१ १२ ५६	२ ९ २२	
पराख्य- घट्यः-	२१ २९	२१ ३५	२० ३०	१८ ३०	१५ ३१	११ ३८	७ ९	२ २०	२ ४६ ऋ	७ ३३ ध	११ ५६	१५ ३८	१८ ३५	२० २५	२१ ३६	२१ १७	२० २०	१८ १७	१५ ३१	१२ १४	८ ३१	
हारः-		३६ ध	३०	२०	१५	१८	१२॥	१२	१२॥	१४	१६	२०	३३	६० ध	४०० ऋ	५४	३२	२२	१८	१६	१४॥	

स्वात्यर्कः ।

विशाखाकः ।

ऊर्ध्वार्कः-	१८९	१९०	१९१	१९२	१९३	१९४	१९५	१९६	१९७	१९८	१९९	२००	२०१	२०२	२०३	२०४	२०५	२०६	२०७	२०८	२०९
तिथि- वारादिः-	३ ५२ ०	४ ५१ ६	५ ५० १२	६ ४९ १७	० ४८ २४	१ ४७ ३०	२ ४६ ३५	३ ४५ ४२	४ ४४ ४९	५ ४३ ५५	६ ४२ ६	० ४१ १०	१ ४० १९	२ ३९ २३	३ ३८ ३२	४ ३७ ३९	५ ३६ ४८	६ ३५ ५७	० ३४ ४	१ ३३ १३	२ ३२ २३
पराख्य- घट्यः-	२४ ३८	२४ ४१	२३ ४४	२० ४७	१७ ५	१२ १५	६ ३७	० ३९	५ २६	११ १०	१६ १०	२० १०	२३ ५	२४ ४५	२४ ५७	२३ ५८	२१ ४९	१८ ५१	१५ १	१० ३४	५ ४५
हारः-		४० घ	२५	१६	१२॥	१०॥	१०	१०	१०॥	१२	१५	२१	३६	३०० घ	६० क	२९	२०	१५॥	१३॥	१२॥	१२॥
नक्षत्र- वारादिः-	२ ६ ८	३ १२ २७	४ १८ ५१	५ ३५ १२	६ ३१ ५०	० ३५ ५१	१ ३९ ५६	२ ४२ २३	३ ४३ ४२	४ ४४ ६	५ ४१ ५८	६ ४० ५५	० ३८ ५	१ ३४ ४२	२ ३० ४७	३ २६ ४५	४ २२ ३३	५ १८ ३६	६ १४ ५५	० ११ ४६	१ ९ २६
हारः-	११	१०॥	१०॥	१२	१४॥	१८	३०	२००	१८०	३२	२२	१७	१५	१३	१२॥	१२	१३	१४	१३	२०	२६
योग- वारादिः-	३ ५ ४८	४ २ १५	४ ५८ ४१	५ ५५ ९	६ ५१ ३४	० ४८ ०	१ ४४ २७	२ ४० ५३	३ ३७ १९	४ ३३ ४५	५ ३० ८	६ २६ ३२	० २२ ५८	१ १९ २३	२ १५ ४८	३ १२ १३	४ १० ३८	५ ५ ३	६ ९ २८	६ ५७ ५४	० ५४ १८
पराख्य- घट्यः-	४ २२	० २२	४ ४०	८ ७	११ ५३	१५ १६	१८ २	२० ५	२१ १८	२१ २७	२० ४६	१९ ३	१६ १८	१२ ४१	८ २०	३ ३८	१ २५	६ १४	१० ४८	१४ ४१	१७ ५०
हारः-	१४॥	१४	१४॥	१६	१८	२२	३०	५०	४००	१२०	३५	२२	१७	१५	१३	१२	१२॥	१३	३५	१९	२८

१२१

वृश्चिकसंक्रान्तिः। अनुराधार्कः।

ऊर्ध्वङ्कः-	२१०	२११	२१२	२१३	२१४	२१५	२१६	२१७	२१८	२१९	२२०	२२१	२२२	२२३	२२४	२२५	२२६	२२७	२२८	२२९	२३०
तिथि-	३	४	५	६	०	१	२	३	४	५	६	०	१	२	३	४	५	६	०	१	२
वारादिः-	३३ ३१	३२ ४०	३१ ४९	३० ५८	३० ९	२९ १७	२८ २७	२७ ३८	२६ ४९	२५ ५७	२५ ७	२४ १८	२३ २९	२२ ४०	२१ ५१	२१ २	२० १३	१९ २४	१८ ३५	१७ ४६	१६ ५८
पराख्य- घट्यः-	० ४२	४ २१	९ १६	१३ ५३	१७ ५६	२० १०	२३ २५	२४ ३८	२४ ४१	२४ १२	२० ४२	१६ ५७	१२ ५	६ २६	० २५	५ ४०	११ २२	१६ २१	२० १८	२३ १०	२४ ४५
हारः-	१२	१२	१३	१५	१९	२७	५०		४०	२४	१६	१२।	१०।।	१०	१०	१०।।	१२।।	१५	२१	३८	४००
							क्र		घ												घ
नक्षत्र- वारादिः-	२ ७ ५१	३ ७ ३७	४ ८ १९	५ १० ३०	६ १३ ४९	० १८ १६	१ २३ ४२	२ २९ ५२	३ ३६ १५	४ ४२ ३७	५ ४८ ३०	६ ५३ ४१	० ५७ ५२	२ ० ४४	३ २ २३	४ २ ५८	५ २ ७	६ ० १९	६ ५७ ३८	० ५४ २५	१ ५० ३२
हारः-	६४ क्र		५० घ	२४	१५	१२।।	११	१०।।	१०।।	१०।।	१३	१७	२७	६० घ	५०० क्र	४०	२३	१८	१६	१३	१२।।
योग- वारादिः-	१ ५० ४१	२ ४७ ५	३ ४३ २८	४ ३९ ५४	५ ३६ १७	६ ३२ ४२	० २९ ४	१ २५ ३०	२ २१ ५४	३ १८ १७	४ १४ ३९	५ ११ ३	६ ७ २४	० ३ ५१	१ ० १२	१ ५६ २७	२ ५२ ४४	३ ४९ १०	४ ४५ ३६	५ ४१ ५४	६ ३८ १४
पराख्य- घट्यः-	२० ०	२१ १५	२१ ३३	२० ३६	१८ ४३	१६ २३	१३ १२	९ ३६	५ ३४	१ २६	२ ४७	६ १४	१० ५०	१४ १९	१७ ३४	१९ ०	२१ २८	२१ २	२१ ३६	१९ ९	१७
हारः-	४८	४०० घ	८० क्र	३५	२४	१९	१७	१५	१४।।	१४	१४।।	१५	१७	२०	२७	४२	१३० क्र	१४० घ	४२	२४	१९

ज्येष्ठार्कः ।

मूलेधनेऽर्कः ।

ऊर्ध्वार्कः-	२३१	२३२	२३३	२३४	२३५	२३६	२३७	२३८	२३९	२४०	२४१	२४२	२४३	२४४	२४५	२४६	२४७	२४८	२४९	२५०	२५१
तिथि- वारादिः-	३ १६ १०	४ १५ २२	५ १४ ३४	६ १३ ४६	० १२ ५८	१ १२ ११	२ ११ २४	३ १० ३७	४ ९ ५०	५ ९ २	६ ८ १४	० ७ २७	१ ६ ४०	२ ५ ५४	३ ५ ६	४ ४ १९	५ ३ ३३	६ २ ४६	० २ ०	१ २ १३	२ ० २७
परास्व्य- घट्यः-	२४ ५४	२३ ४७	२१ ३८	१८ ३७	१४ ४३	१० ११	५ २३	० २१	४ ४१	९ ३६	१४ ६	१८ ११	२१ २०	२३ ३४	२४ ४२	२४ ४०	२३ ७	२० १९	१६ ४१	११ ४१	६ ०
हारः-	५४ क	२८	२०	१५	१३	१२॥	१२	१२	१२	१३	१५	१९	२७	५२ क		४०	२३	१६	१२	१०॥	१०
नक्षत्र- वारादिः-	२ ४६ ३०	३ ४२ २०	४ ३८ १७	५ ३४ ३३	६ ३१ १७	० २८ ४४	१ २६ ५९	२ २६ २४	३ २६ ५४	४ २८ ४४	५ ३१ ४५	६ ३६ ०	० ४१ १६	१ ४७ १९	२ ५३ ३८	४ ० ४	५ ६ १०	६ ११ २९	० ११ ५४	१ १५ ११	२ २१ ८
हारः-	१२॥	१२॥	१३	१५	१८	२४	४८	३०० क	५२	२६	१७	१३	११	१०॥	१०॥	११	१२॥	१६	२३	४८	ध
योग- वारादिः-	० ३४ ३५	१ ३० ५८	२ २७ १८	३ २३ ४०	४ २० ३	५ १६ २३	६ १२ ४३	० ९ ६	१ ५ २६	२ १ ४८	२ ५८ ९	३ ५४ ३९	४ ५० ५१	५ ४७ १२	६ ४३ ३२	० ३९ ५४	१ ३६ १६	२ ३३ ३८	३ २८ ५८	४ २५ १८	५ २१ ४०
परास्व्य- घट्यः-	१३ ४८	९ ३८	५ ४	० क	४ ध	९ ३४	१३ ३९०	१७ ४	१९ ३१	२१ २	२१ ३२	२० १	१९ ३१	१७ १४	१४ १४	१० ४३	६ ५०	२ ३९	१ २९	५ ३८	९ ४२
हारः-	१४	१३	१२	१२	१३	१५	१८	२४	४०	१२० ध	१२० क	४०	२६	२०	१७	१५	१४॥	१४॥	१४॥	१५	१७

[२०]

पूर्वाषाढार्कः ।

ऊर्ध्वाङ्कः-	२५२	२५३	२५४	२५५	२५६	२५७	२५८	२५९	२६०	२६१	२६२	२६३	२६४	२६५	२६६	२६७	२६८	२६९	२७०	२७१	२७२	
तिथि- वारादिः-	२ ५९ ४०	३ ५८ ५४	४ ५८ ४	५ ५७ २१	६ ५६ ३६	० ५५ ५१	१ ५५ ६	२ ५४ १८	३ ५३ ३४	४ ५२ ४७	५ ५१ २	६ ५० १६	० ४९ ३०	१ ४९ ४२	२ ४८ ०	३ ४८ १४	४ ४७ २९	५ ४६ ४३	६ ४५ ५७	० ४५ १३	१ ४४ १३	२ ४४ २८
पराख्य- घट्यः-	० २ ऋ	५ ५८ घ	११ ४१	१६ ३८	२० ३१	२३ २७	२४ ४५	२४ ५०	२३ ३८	२१ १५	१८ २०	१४ २२	९ ५१	५ ० घ	० ७ ऋ	५ ११	१० ३	१४ ३३	१८ ३०	२१ ३५	२३ ४३	
हारः-	१०	१०॥	१२	१५॥	२२	४० घ	७०० ऋ	६० ऋ	२७	२०	१५	१३	१२॥	१२	१२	१२।	१३	१५	२०	२८	६० ऋ	
नक्षत्र- वारादिः-	३ २१ ५२	४ २१ २१	५ १९ ४३	६ १७ १७	० १४ १०	१ १० २४	२ ६ २८	३ २ २०	३ ५८ १३	४ ५४ २२	५ ५१ ०	६ ४८ १८	० ४६ २२	१ ४५ २८	२ ४५ ५६	३ ४७ १४	४ ५० ०	५ ५४ ५	६ ५९ ६	१ ४ ५८	२ ११ २१	
हारः-	५० ऋ	२६	१९	१५	१३॥	१२॥	१२।	१२।	१३	१५	१७	२३	३७	१५० ऋ	८० घ	३०	१८	१४	११॥	१०॥	१०॥	
याग- वारादिः-	६ १८ १	० १४ २१	१ १० ४०	२ ६ ५८	३ ३ १६	३ ५९ ३५	४ ५५ ५५	५ ५२ ११	६ ४८ ३३	० ४४ ५४	१ ४१ १३	२ ३७ ३३	३ ३३ ५४	४ ३० १५	५ २६ ३४	६ २२ ५४	० १९ १५	१ १५ ३४	२ ११ ५३	३ ११ ११	४ ८ ३१	
पराख्य- घट्यः-	१३ १७	१६ २६	१९ ०	२० ३७	२१ ३७	२१ १८	२० १२	१८ ५	१५ ०	११ ५	६ ३४	१ ४२ ऋ	३ १९ घ	८ २	१२ २२	१६ १	१८ ५०	२० ३२	२१ २७	२१ ११	२० ०	
हारः-	१९	२३	३७	७० ऋ	४०० घ	५४	२८	२१	१५	१३	१२॥	१२	१३	१४	१६	४१	३५	६५ घ	२०० ऋ	५०	३०	

उत्तराषाढार्कः ।

मकरसंक्रान्तिः ।

श्रवणोऽर्कः ।

ऊर्ध्वाङ्कः-	२७३	२७४	२७५	२७६	२७७	२७८	२७९	२८०	२८१	२८२	२८३	२८४	२८५	२८६	२८७	२८८	२८९	२९०	२९१	२९२	२९३	
तिथि- वारादिः-	२ ४३ ४२	३ ४२ ५७	४ ४२ १२	५ ४१ २८	६ ४० ४२	० ३९ ५६	१ ३९ १०	२ ३८ २५	३ ३७ ४०	४ ३६ ५३	५ ३६ ८	६ ३५ २३	० ३४ ३८	१ ३३ ५३	२ ३३ ६	३ ३२ २१	४ ३१ ३६	५ ३० ५०	६ ३० ४	० २९ २०	१ २९ २०	२ २८ ३३
पराख्य- घट्यः-	२४ ४६	२४ ४०	२३ २	२० १६	१६ १७	११ १७	५ ३५	० २७	६ २७	१२ ४	१६ ५७	२० ४३	२३ २२	२४ ४५	२४ ४५	२३ २७	२१ ९	१७ ५८	१३ ५५	९ २१	४ २५	
हारः-	६०० ध	२७	२४	१५	१२	१०॥	१०	१०	१०॥	१२	१६	२६	४३	०	४७	२६	१९	१५	१३	१२	१२	
नक्षत्र- वारादिः-	३ १७ ४८	४ २४ ४	५ २९ ३१	६ ३४ ११	० ३७ ४८	१ ४० ४	२ ४० ५९	३ ४० ५९	४ ३९ ३०	५ ३७ १९	६ ३४ १६	० ३० ४४	१ २६ ४६	२ २२ ४०	३ १८ ३३	४ १४ ४१	५ ११ २३	६ ८ २५	० ६ १५	१ ५ २	२ ५ १३	
हारः-	११	१२॥	१५	२०	४०	२०० ध	८०	२७	२०	१६	१४	१३	१२॥	१२॥	१३	१४	१६	२२	३०	१००	१८० ध	
योग- वारादिः-	५ ० ५४	५ ५७ १४	६ ५३ ३३	० ४९ ५४	१ ४६ १५	२ ४२ ३४	३ ३८ ५४	४ ३५ १५	५ ३१ ३५	६ २७ ५४	० २४ १६	१ २० ३७	२ १७ ०	३ १३ १८	४ ९ ३८	५ ५ ५९	६ २ १९	६ ५८ ३९	० ५५ ०	१ ५१ २२	२ ४७ ४२	
पराख्य- घट्यः-	१८ ०	१५ १४	११ ५७	८ १२	४ ८	० ३०	४ १२	८ १८	१२ १	१५ २१	१८ ६	२० ४	२१ ११	२१ १७	२० ३४	१८ ४८	१६ १	१२ २१	८ ३	३ १५	१ ९	
हारः-	२२	१८	१६	१५	१४।	१४॥	१५	१६	१८	२२	३०	५३	६०० ध	८०	३४	२२	१६	१४	१२॥	१२	१२।	

[२२]

धनिष्ठाः ।

कुम्भसंक्रान्तिः ।

शततारकार्कः ।

ऊर्ध्वदिङ्कः-	२९४	२९५	२९६	२९७	२९८	२९९	३००	३०१	३०२	३०३	३०४	३०५	३०६	३०७	३०८	३०९	३१०	३११	३१२	३१३	३१४
तिथि-	२	३	४	५	६	०	१	२	३	४	५	६	०	१	२	३	४	५	६	०	१
वारादिः-	२७ ४७	२७ ४७	२६ १५	२५ १९	२४ ४३	२३ ५५	२३ ७	२२ २२	२१ ३६	२० ५०	२० ३	१९ १७	१८ २७	१७ ४२	१६ ५५	१६ ८	१५ २१	१४ ३५	१३ ४६	१२ ५८	१२ १०
परास्व्य- घट्यः-	० ४१ क	५ ४२	१० ३३	१५ १	१८ ५२	२१ ५१	२३ ५३	२४ ५१	२४ ३९	२२ ५५	२० ३	१५ ५५	१० ४८	५ ४	० ५७	६ ५४	१२ ३०	१७ २०	२१ ३	२३ ३३	२४ ४६
हारः-	१२	१२॥	१३॥	१६	२०	३०	६० क	३०० ध	३५	२१	१४	१२	१०॥	१०	१०	१०॥	१२॥	१६	२४	५० ध	७०० क
नक्षत्र- वारादिः-	३ ६ १५	४ ८ ४७	५ १२ ३६	६ १७ २४	० २३ ३	१ २९ २४	२ ३५ ५१	३ ४२ ११	४ ४७ ५२	५ ५६ ४७	६ ५९ ३९	० ५९ १३	२ ० २७	३ ० ४८	३ ५९ ३१	४ ५७ ३१	५ ५४ ३८	६ ५१ १६	० ४७ २२	१ ४३ २३	२ ३९ १३
हारः-	३३	१९	१५	१२	१०॥	१०॥	१०॥	११॥	१४	१९	३०	१२० ध	१५० क	३०	२२	१६	१४	१३	१२॥	१२	१३
योग वारादिः-	३ ४४ ०	४ ४० २३	५ ३६ ४५	६ ३३ ७	० २९ २६	१ २५ ४७	२ २२ ८	३ १८ २९	४ १४ ५०	५ ११ १२	६ ७ ३४	० ३ ५५	१ ० १८	१ ५६ ४७	२ ५३ २	३ ४९ २५	४ ४५ ४६	५ ४२ ९	६ ३८ ३०	० ३४ ५१	१ ३१ १५
परास्व्य- घट्यः-	६ २६	११ ०	१४ ५०	१८ १	१९ ५८	२१ १४	२१ १९	२० ३९	१८ ४८	१६ २७	१३ ३३	९ ३९	५ ३६	१ २६	२ ५२	६ ५०	१० ४५	१४ १४	१७ १०	१९ २९	२० ४९
हारः-	१३	१६	२१	३०	४८	७०० ध	९० क	३३	२४	२०	१७	१५	१४॥	१४॥	१५	१५	१७	२०	२६	४१-१४०	

[२३]

पूर्वाभाद्रंर्कः ।

ऊर्ध्वाङ्कः	२१६	२१७	२१८	२१९	२२०	२२१	२२२	२२३	२२४	२२५	२२६	२२७	२२८	२२९	२३०	२३१	२३२	२३३	२३४	२३५	
तिथि- वारादिः-	२ ११ २१	३ १० २५	४ ९ ४७	५ ८ ५९	६ ८ ९	० ७ २१	१ ६ ३१	२ ५ ४२	३ ४ ५४	४ ४ ४	५ ३ १५	६ २ २५	० १ ३५	१ ० ४५	१ ५९ ५७	२ ५९ ८	३ ५८ १७	४ ५७ २६	५ ५६ ३५	६ ५५ ४५	० ५४ ५४
पराख्य- घट्यः-	२४ ४०	२३ १८	२० ५५	१७ ४१	१३ ३०	८ ५४	३ ५५	१ ९	६ ९	११ ०	१५ २६	१९ १०	२२ ५	२४ ३	२५ ५५	२४ ३९	२२ ४९	१९ ५१	१५ ३८	१० २८	४ ४४
हारः-	४५	२५	१९	१४	१३	१२	१२	१२	१२॥	१४	१६	२१	३०	७० ऋ	२२० घ	३३	२०	१४	११॥	१०॥	१०
नक्षत्र- वारादिः-	० ३५ १६	४ ३१ ४१	५ २८ ४०	६ २६ २४	० २६ ४४	१ २६ ५०	२ २५ ३८	३ २७ ५५	४ २७ २२	१ ३६ ०	६ ४१ २८	० ४७ ४४	१ ५४ ११	३ ० ३६	४ ६ २९	५ ११ ४१	६ १५ ४७	० १८ ३८	१ २० १२	२ २० ४६	३ १९ ५१
हारः-	१४	१६	२०	२६	७५ ऋ	६०० घ	३७	२२	१५	१२॥	११	१०॥	१०॥	१०॥	१३	१८	२९	७० घ	४०० ऋ	३६	२३
योग- वारादिः-	२ २७ १८	३ २४ ०	४ २० २२	५ १६ ४४	६ १३ ८	० ९ ३२	१ ५ ५५	२ २ १९	२ ५८ ४१	३ ५५ ५	४ ५१ ४४	५ ४७ ५१	६ ४४ १५	० ४० ४०	१ ३७ १४	२ ३३ २९	३ २९ ५२	४ २६ १६	५ २२ ४२	६ १९ ६	० १५ ३१
पराख्य- घट्यः-	२१ १५	२० ५७	१९ ५४	१६ ५७	१३ ३७	९ ३१	४ ५३	० ऋ	४ घ	९ ३४	१३ ३८	१७ ०	१९ २५	२० ५७	२१ २४	२० ५४	१९ २८	१७ १३	१४ १८	१० ५१	६ ५९
हारः-	१४० घ	४२	२४	१८	१५	१३	१२॥	१२	१३	१५	१८	२५	४०	१४० घ	१२० ऋ	४२	२७	२१	१७	१५	१४॥

मीनसंक्रा० ।

उत्तराभाद्र०र्कः ।

रेवत्यर्कः ।

ऊर्ध्वाङ्कः-	३३६	३३७	३३८	३३९	३४०	३४१	३४२	३४३	३४४	३४५	३४६	३४७	३४८	३४९	३५०	३५१	३५२	३५३	३५४	३५५	३५६
तिथि- वारादिः-	१ ५४ ३	२ ५३ ११	३ ५२ २०	४ ५१ २८	५ ५० ३६	६ ४९ ४५	० ४८ ५२	१ ४८ ०	२ ४७ ९	३ ४६ १६	४ ४५ २३	५ ४४ ३०	६ ४३ ३७	० ४२ ४४	१ ४१ ५०	२ ४० ५६	३ ४० २	४ ३९ ८	५ ३८ १४	६ ३७ २०	० ३६ २६
पराख्य- घट्यः-	१ २० घ	७ १६	१२ ४७	१७ ३६	२१ १४	२३ ३८	२४ ४५	२४ ३६	२३ ९	२० ४१	१७ २३	१३ १०	८ ३३	३ ३६	१ २८	६ ३०	११ १५	१५ ३८	१९ २२	२२ १४	२४ ९
हारः-	१०	११	१२॥	१७	२५	५४ घ	४०० क.	४१	२४	१८	१४	१३	१२	११	१२	१२।	१४	१६	२१	३१	७० क.
नक्षत्र- वारादिः-	४ १८ ०	५ १५ १९	६ १२ ४	० ८ १३	१ ४ १२	२ ० ५	२ ५६ ७	३ ५२ २७	४ ४९ १७	५ ४६ ५०	६ ४५ ९	० ४४ ४५	१ ४५ २१	२ ४७ ३१	३ ५० २८	४ ५४ ५१	६ ० १२	० ६ १८	१ १२ ४०	२ १९ ११	३ २५ १४
हारः-	१७	१५	१३	१२॥	१२	१२॥	१३॥	१५	१९	२५	४५	४०० क.	४७	२७	१६	१३	११	१०॥	१०।	११	१३
योग- वारादिः-	१ ११ ५६	२ ८ २०	३ ४ ४७	४ १ १४	४ ५७ ३८	५ ५४ ०	६ ५० २६	० ४६ ५३	१ ४३ २१	२ ३९ ४७	३ ३६ १३	४ ३२ ३८	५ २९ ५	६ २५ ३३	० २२ ०	१ १८ २७	२ १४ ५४	३ ११ २१	४ ७ ४९	५ ४ १६	६ ० ४३
पराख्य- घट्यः-	२ ५१ घ	१ १९ क	५ २७	९ ३२	१३ ८	१६ १५	१८ ४८	२० २७	२१ १५	२१ ६	१९ ५९	१७ ५१	१४ ४७	१० ५७	६ २५	१ ३५	३ १९	८ ४	१२ २२	१६ ३	१८ ४६
हारः-	१४॥	१४॥	१५	१७	१९	२३	३६	५५ क.	४०० घ	५४	२८	२०	१६	१३	१२॥	१२	१३	१४;	१६	२२	३६

[२५]

ऊर्ध्वाङ्कः-	३५७	३५८	३५९	३६०	३६१	३६२	३६३	३६४	३६५	३६६	३६७	३६८	३६९	३७०	३७१	३७२	३७३	३७४	३७५	३७६	३७७
तिथि- वारादिः-	१ ३५ ३१	२ ३४ ३६	३ ३३ ४१	४ ३२ ४५	५ ३१ ४१	६ ३० ५४	० २९ ५६	१ २९ २	२ २८ ६	३ २७ ९	४ २६ १२	५ २५ १५	६ २४ १८	० २३ २२	१ २२ २५	२ २१ २८	३ २० ३१	४ १९ ३६	५ १८ ४०	६ १७ ४४	० १६ ४८
पराख्य- घट्यः-	२४ ५८	२४ ३८	२२ ४७	१९ ४४	१५ १७	१० १४	४ २९	१ ३६	७ २६	१३ १४	१७ ४५	२१ ४६	२३ ४१	२४ ४६	२५ ४५	२३ ७	२० ३९	१७ १९	१३ ६	८ २४	३ २९
हारः-	१८० घ	३२	२०	१४	११॥	१०॥	१०	१०।	११।	१२॥	१७	२५	५६	३६० क	४१	२६	१८	१४	१३	१२	१२
नक्षत्र- वारादिः-	४ ३० ३४	५ ३४ ५५	६ ३८ ५	० ४० ०	१ ४० ४५	२ ४० ७	३ ३८ २९	४ ३६ १	५ ३२ ४४	६ २९ १०	० २५ १०	१ २१ ४	२ १७ ०	३ १३ १४	४ ९ ५५	५ ७ १८	६ ५ २९	० ४ ४३	१ ५ ७	२ ६ ४५	३ ९ २५
हारः-	१६	२४	७० घ	४४ क	२५	१९	१५	१४	१२॥	१२।	१२॥	१३	१५	१८	२३	४०	१८० क	६६ घ	२८	१८	
योग- वारादिः-	६ ५७ १२	० ५३ ३८	१ ५० ८	२ ४६ ३७	३ ४३ ६	४ ३९ ३३	५ ३६ ३	६ ३२ ३२	० २९ १	१ २५ २९	२ २१ ५८	३ १८ २७	४ १४ ५७	५ ११ १७	६ ७ ५७	० ४ २६	१ ० ५६	१ ५७ २७	२ ५३ ५८	३ ५० २९	४ ४७ ०
पराख्य- घट्यः-	२० २६	२१ १६	२१ ४	१९ ५२	१७ ५३	१५ ५१	११ ५९	८ १३	४ १२	० २	४ २६	८ ११	११ १५	१५ १५	१८ ५	१९ ५६	२० ५७	२१ ४	२० १८	१८ २८	१५ ४०
हारः-	७० घ	३०० क	५०	३७	२२	१९	१६	१५	१४॥	१४॥	१५	१६	१८	२२	३१	६०	५०० क	८० घ	३३	२१	१७

[२६]

ऊर्ध्वाङ्कः-	३७८	३७९	३८०	३८१	३८२	३८३	३८४	३८५	३८६	३८७	३८८	३८९	३९०	३९१	३९२	३९३	३९४	३९५	३९६	३९७	३९८	
तिथि- वारादिः-	१ १५ ५२	२ १४ ५६	३ १४ १०	४ १३ ४	५ १२ ८	६ ११ १२	० १० १६	१ ९ २०	२ ८ २४	३ ७ २८	४ ६ ३२	५ ५ ३६	६ ४ ३६	० ३ ३४	१ २ ४८	२ १ ५२	३ ० ५६	४ ० ०	४ ५९ ४	४ ५८ ८	५ ५७ ८	६ ५७ १२
परास्व- घट्यः-	१ ३३ क	६ ३४	१० २१	१५ ४५	१९ २५	२२ १६	२४ १०	२४ ५८	२४ २८	२२ ४६	१९ ४४	१५ २८	१० १६	४ ३१ क	१ ३२ घ	७ २५	१३ ०	१७ २७	२१ १८	२३ ४१	२४ ४५	
हारः-	१२	१२॥	१३॥	१६	२१	३२	७५ क	१८० घ	३२	२०	१४	१११	१०॥	१०॥	१०	११	१२॥	१७	२५	५६ घ	४०० क	
नक्षत्र- वारादिः-	४ १३ ४५	५ १८ ५४	६ २४ ५२	० ३१ १७	१ ३७ ४७	२ ४४ १	३ ४९ २८	४ ५४ ४	५ ५७ ३५	६ ५९ ४७	१ ० ०	२ ० ३३	२ ५८ ५८									
हारः-	१४	१०॥	१०॥	१०॥	११	१३	१५॥	२२	४०	४०० घ	७० क	२६	२०									
योग- वारादिः-	५ ४३ ३१	६ ४० १	० ३६ ३३	१ ३३ ५	२ २९ ३४	३ २६ ५	४ २२ ३८	५ १९ १०	६ १५ ४२	० १२ १५	१ ८ ४९	२ ५ २३	३ २ १									
परास्व- घट्यः-	१२ २	७ ४६	२ ५९ क	१ ५२ घ	६ ४५	११ १४	१५ ६	१८ ८	२० २	२१ १२	२१ १३	२० १७	१८ ३५	१६ ६	१३ ०	९ २१	५ २२	१ १२ घ	३ ० क	७ ६	११ ०	
हारः-	१४	१२॥	१२॥	१२॥	१३	१५॥	२०	३२	५० घ		६४ क	३५	२४	२०	१७	१४॥	१४॥	१४॥	१५	१५	१७	

ऊर्ध्वाङ्कः-	३९९	४००	४०१	४०२	४०३	४०४	४०५	४०६	४०७	४०८	४०९	४१०	४११	४१२	४१३	४१४	४१५	४१६	४१७	४१८	४१९	
तिथि- वारादिः-	० ५६ ६	१ ५५ ९																				
पराख्य- घट्यः-	२४ ३५	२३ ८																				
हारः-	४० क	२५																				
नक्षत्र- वारादिः-																						
हारः-																						
योग- वारादिः-																						
पराख्य- घट्यः-	१४ २६	१७ २०	१९ ३२	२० ४९	२१ ८	२० ३८	१९ ५	१६ ३१	१३ ४	८ ५७	४ ११ क	० ३५ घ	५ ३१	१० १०	१४ ७	१७ २९	१९ ३६	२१ ४	२१ २१	२० ११	१९ १०	
हारः-	२१	२७	४७	१८० क	१२० घ	४०	२३	१७	१४।	१२।।	१२।।	१२	१३	१५	१८	२८	४२	२०० घ	२०० क	४०	२३	

[२८]

विष्णुदैवज्ञविरचितसुबोधिनीटीकासहितः ।

गणेशदैवज्ञविरचितः

बृहत्तिथिचिन्तामणिः ।

यत्पादाम्बुजदर्शनात्परमनिर्दोषस्फुरद्द्रुपिणी-

स्वस्वाज्ञान[धना]न्धकारमनया चेतोगृहं शुभ्यति ।

शुद्धे चेतसि चाऽऽत्मचिन्तनमतो मुक्तिः किमस्याः परं
तस्मात्तं गुरुमात्मरूपमपरं नित्यं नमस्कुर्महे ॥ १ ॥

वर्यं सद्गणितार्णवं निजधिया संशोध्य निष्काशितः

सारं सद्गुरुणा गणेशगुरुणा चिन्तामणियो बृहन् ।

अत्यन्तं सुलघुक्रियः परमार्थोऽयं वासनातुर्गम-

स्तजिज्ञासुभिरार्थशिष्यगणकैः कार्येति संप्रार्थितः ॥ २ ॥

तस्मादस्य सवासनां स्फुटतरां टीकां प्रकुर्वे कृतिः

श्रीमत्सद्गुरुपादपद्मकजयुगध्यानप्रसादातधीः ।

वर्ये सद्गणितार्णवेऽतिचतुरः श्रीविष्णुनामा द्विजः

पद्मन्वार्थधियो विद्वः प्रवरधीचित्रं [विचित्रं] मम ॥ ३ ॥

मद्दुर्दारितवासनाविशेषं परिबुद्ध्येव हि तोषमेतु सुज्ञः ।

अथवा तद्वोधहेतुनेव प्रहसन्मां परितोषमेतु चाज्ञः ॥ ४ ॥

श्रीमत्कौशिकमुनिश्रेष्ठवंशोद्भवापरपारावारतीरनिकटवर्तिनन्दिग्रामवासकुदगणितगणि-
तशास्त्रविचारसारचतुरोऽनेककलाकलापचतुरो ज्योतिर्वित्कृलावतंसश्रीमत्केशवद्वैज्ञसुतो
गणेशनामा गणितस्कन्धैकभूतं ग्रहलाघवाख्यं करणमादौ कृत्वेदानीं पञ्चाङ्गसाधकमपूर्व-
मत्यल्पक्रियं बृहच्चिन्तामणिसंज्ञं ग्रन्थं चिकीर्षुर्जन्मजन्मान्तरार्जितदुरितोत्पन्नप्रत्यूहनिरा-
सेन ग्रन्थसमाप्त्यर्थं समाप्तेऽपि ग्रन्थे तत्परिचर्यार्थं शिष्टाचारपरिपालनेन शिष्यशि-
क्षार्थं च नमस्कारलक्षणं मङ्गलाचरणं शार्दूलविक्रीडितेनाऽऽह--

नत्वा ब्रह्महरीश्वरेश्वरसुतार्याकारादिखेटान् द्विजोऽ-

ह्योऽर्धनाब्ददिनादिसिद्धिदमहं तिथ्यादिचिन्तामणिम् ।

कुर्वेऽत्यल्पकृतिं विधाय बहुलं यत्नं गणेणः कृती

पूर्वाभ्योऽतिचमत्कृतिं तिथिकृतिं पश्यन्तु सुज्ञा इह ॥ १ ॥

नत्वेति । तत्र कुर्व इत्यन्वयः । कः । अहं गणेशः । कम् । तिथ्या-
 दिचिन्तामणिम् । तिथिरादिर्येषां ते तिथ्यादयः । आदिशब्देन नक्षत्रयोगादयः ।
 तेषां चिन्ता । तस्यां षण्णिरिव मणिः । किं कृत्वा । नत्वा । कान् । ब्रह्महरीश्वरे-
 श्वरसुतार्यार्कादिखेटान् । नन्वन्यतिथिसाधनेषु सत्सु किमर्थमयं ग्रन्थः कृत
 इति ग्रन्थस्यास्य वैयर्थ्यप्रसङ्गापत्तिरित्याशङ्क्याऽऽह । किंलक्षणं तिथ्यादिचिन्तामणिम् ।
 अत्यल्पकृतिम् । अत्यन्तमल्पा क्रिया यस्येत्यत्यल्पक्रियस्तम् । अतिसुगममि-
 त्यर्थः । अत एवाहः अर्थेन अद्दिनादिसिद्धिदम् । अहो दिवसस्यार्धेन
 प्रहरद्वयमात्रेणैव । अद्दे वर्षे यद्दिनादि वासरादि तस्य या सिद्धिस्तां ददात्यसाव-
 द्दिनादिसिद्धिदस्तम् । सुखेनैव पञ्चाङ्गसाधकमित्यर्थः । अन्यग्रन्थेभ्यः पञ्चाङ्गं कर्तु-
 मुपविष्टेषु गणकेषु दिनत्रयेणापि पञ्चाङ्गसिद्धिर्न स्यात् । यतस्तत्र महती क्रिया ।
 तेषु मन्त्रधियोऽतिक्लेशमानुवंन्ति । अतः कृपालुराचार्योऽमुं कृतवान् । किं कृत्वा ।
 बहुलं यत्नं विधाय । महता प्रयत्नेन कृत इत्यर्थः । अस्योपपत्तिज्ञानं कठिनतर-
 मित्यपि सूचितं भवति । यतो दुर्घटस्थल एव महान्प्रयत्नो युक्तः । अतिक्ले-
 शेनार्यं कृत इत्यर्थः । अत एव हि सुज्ञा इमां तिथिकृतिं पूर्वाभ्यास्तिथिकृति-
 भ्यश्चमत्कारिणीं सांप्रतं पश्यन्तु । एवं सुज्ञेभ्यः स्वकष्टकथनेन सुज्ञैर्यत्नतो रक्ष-
 णीयः । सुज्ञानामेव च्छात्राणां कथनीयमित्यपि सूचितं भवति । कीदृशोऽहं गणेशः ।
 कृती कुशलः । पुनः कीदृशः । द्विजः । यतः शास्त्रपठनादौ द्विज एवाधिकारी
 न तु शूद्रादयः । उक्तं च—तस्माद्विजैरध्ययनीयमेवेति । द्विजैरध्ययनीयमेवेत्यनेन
 शूद्रादीनां पठनाधिकारः परिहृतो भवति । इति सर्वं निरवयम् ॥ १ ॥

अथ पञ्चाङ्गकारणीभूतोपकरणज्ञानं तत्संस्कारज्ञानं च सिंहोद्धतया वक्ष्यति—

शाकोऽब्ध्यगेन्द्ररहितो रसवेदभक्तः

शेषेऽब्दपादय इमे फलपङ्क्तिगाढ्याः ।

प्राकूपश्चिमे विचरणान्तरयोजनानि

भोगाब्देषु च पलानि कुरु स्वमस्वम् ॥ २ ॥

शाक इति । यद्वर्षजं पञ्चाङ्गं तद्वर्षं यावान् शकः सोऽब्ध्यगेन्द्रै-
 श्वतुःसप्तत्यधिकचतुर्दशशतैः १४७४ रहितः कार्यः । ततो रसवेदैर्षको
 यच्छेषं तस्मिन्नब्दपादयो ये लिखितास्ते फलपङ्क्तिगैरब्दपादिभिराढ्याः कार्याः ।
 एतदुक्तं भवति । रसवेदैर्भक्ते यावच्छेषं यावल्लब्धं तच्छेषाधो यान्यब्दपाद्युपकरणानि
 तानि लब्धाङ्गकाधःस्थितोपकरणैरब्दपादिभिः क्रमाद्युक्तानि कार्याणि । अब्दपे
 अब्दप इत्यादि । एवं कृतेषु तेषु संस्कारमाह—प्राकूपश्चिमे रेखातः स्वदेशे सति
 स्वस्थितिरेखान्तरयोजनानि विचरणानि स्वचतुर्थांशोनानि सन्ति तान्येव पलानि
 भोगाब्देषु रेखातः पूर्वदिशि स्वस्थाने सति स्वं कार्याणि । अन्यथा ऋणं

बृहत्तितिचिन्तामणिः ।

३

कार्याणि । एवमुपकरणानि भवन्ति । उपकर्तुं स्वीकर्तुं योग्यानि उपकरणानि पञ्चाङ्गसाधनायेति शेषः । अहो अत्राऽऽचार्येण वेदाद्रीन्द्रतुल्यमिष्टशाकं प्रकल्प्य वक्ष्यमाणप्रकारेण सुखार्थमुपकरणानि कृतानि । तदुपरि(पत्ति)ज्ञानं विना कथमेतानि कार्याणि । अतस्तदुपपत्तिज्ञानार्थं श्लोकाष्टकमादौ व्याख्यायते । नन्वेवं चेत्तर्हि ग्रन्थकृता किमेतादृशं कृतमिति चेत्तदुच्यते । पञ्चाङ्गं कर्तुमुपविष्टानां गणकानामुपकरणानामेवापेक्षा किमुपपत्त्या । अतः सिद्धान्त्युपकरणानि ग्राह्याण्यत्यादावुक्तम् । भवतु, एतान्येवा सन्तु । किं तेः प्रयोजनमिति चेत् । एतानि यदा कदाचिद् भ्रष्टानि तदा कथं कार्याण्यतस्तान्यप्युक्तानि । अतः सिद्धोपकरणोपपत्तिज्ञानार्थं वक्ष्यमाणोपकरणोपपत्तिस्तावज्जायते ॥ २ ॥

तत्राऽऽदावद्दपं मालिनीवृत्तेनाऽऽह--

व्यग्युगमनु १ ४ ४ ७शाकः स्यात्समौघो हतोऽयं

स्वरखखकुभिः १०० उराप्तो नागशत्याऽऽ ०० च्दपः स्यात् ।

द्युमुख इह पलेषु त्र्यब्धिः ४ ३ हृद्दर्वयुक्तः

श्रुतिभिरिषुसमुद्रैर्भै ४ । ४५ । २७ युतः सप्ततष्टः ॥ ३ ॥

अगाश्च युगानि च मनवश्च अगेयुगमनवः । विगताः अग्युगमनवो यस्मादसौ व्यग्युगमनुः । स चासौ शाकश्च व्यग्युगमनुशाकः । समौघः समानां वर्षाणामौघः समूहो भवेत् । अस्य ग्रन्थस्थैतावन्ति वर्षाणि संज्ञाती(जातानि)त्यर्थः । अयं समौघः स्वरखखकुभिः सप्ताधिकसहस्रेण गुणितः सन्द्युमुखो वाराद्योऽद्दपः । स्यात् । किलक्षणः । नागशत्याऽऽप्तः । नागप्रमितानि शतानि नागशतानि । तेषां समाहारो नागशती । तथा नागशत्याऽऽप्तः । पुनः कीदृशः । पलेषु त्र्यब्धिहृद्दर्वयुक्तः । त्र्यब्धिभिः ४ इर्भक्ते समौघे यल्लब्धं तेन पलेषु युक्त इत्यर्थः । पुनः श्रुतिभिरिषुसमुद्रैर्भैयुतः । पुनः सप्ततष्टः । ऊर्ध्वाङ्क्रे सप्ताधिके सप्ताभिर्भक्ते शेषं ग्राह्यमित्यर्थः । अत्र वासना । सौरवर्षान्ते यः सावयवो वारः सोऽद्दपतिरित्युच्यते । तत्रैकसौरवर्षे सावनानि दिनान्यनुपातेनाऽऽनीतानि । तदानयनप्रकारस्तु भगणोपपत्तौ भास्कराचार्येण स्वकृतसिद्धान्तशिरोमणिटीकायां दर्शितः । सोऽस्माभिर्ग्रन्थविस्तरभयान्न लिखितः । तत्र सौरवर्षे सावनदिनादि(नि) ३६५।१५।३१। ३१।२४ दृग्गणितैक्यकृद्भगणोत्पादितानि । एभिर्दिनैः सूर्य एकं भगणं भुनक्तीति भावः । एतानि सप्ततष्टानि कृत्वा शेषं १ । १५ । ३१ । ३१ । २४ । एकवर्ष इदं तदेष्टवर्षैः किमित्यनुपाते कृतेऽनेनेष्टवर्षाणि गुण्यानि । रूपेण १ भाज्यानि । तत्र लाघवार्थमाचार्येण सण्डगुणनं कृतम् । एकं सण्डं १ । १५ । ३१ । ३० । अनेन वर्षाणि गुण्यानि । रूपेण भाज्यानि । अत्र संचारः । यदि रूपतुल्ये हर एतत्तुल्यो १ । १५ ।

३१ । ३० लभ्यते तदाऽऽचार्येण स्वकल्पितेऽष्टशत ८०० हरे को गुणः । एवं कृते स्वरखखकव १००७ एवोत्पद्यन्ते । एवमिष्टवर्षाणि स्वरखखकुभिर्गुण्यानि । अष्टशतैर्भाज्यानीत्युपपन्नम् । पुनः खण्डशेषं ० । ० । ० । १ । २४ । एतत्त्रयविधभिः ४३ सवर्णितं पलस्थाने रूपम् । अत उक्तं—इयच्छिहृद्वर्षयुक्त इति । एवं कृते सावयवेनैव गणेन वर्षाणि गुणितानि भवन्ति । क्षेपोपपत्तिर्यथा—अगयुगमनुमिते ग्रन्थशाककाले कल्पादेर्युगादेर्वा ग्रन्थान्तराद्यावद्वृत्तप आनीयते तावच्छ्रुतिभिरिषुसमुद्रैर्भेस्तुल्य एवोत्पद्यते । स यावदस्मिन्क्षेप्यते तावदादिता(तो) निरत(न्त)रो भवति । अत उक्तं—श्रुतिभिरिषुसमुद्रैर्भेस्तुल्य इति ॥ ३ ॥

एवमवदपमुक्त्वेदानीं तस्य देशान्तरसंस्कारमाह—

रेखास्वस्थितिमध्ययोजनानि स्वाङ्घूनानि पलैश्च तत्प्रमाणैः ।

हीनाद्वयं विदधीत वर्षनाथं रेखायाः परपूर्वगे स्वदेशे ॥ ४ ॥

स्पष्टार्थं किञ्चिद्व्याख्यातं च । अत्रोपपत्तिः—यद्य आचार्येण तिथिवाराद्यमानीतं तद्वृत्तार्कोदयकालीनाभ्यां साधितम् । स्वदेशार्कोदयकालीनाभ्यां तु साध्यम् । तद्यथा—इष्टनिरक्षदेशात्केवलयाभ्योत्तररेखायां केवलपूर्वापररेखायां वा याम्योत्तरपूर्वापररेखायां च तिष्ठताऽति(तेति)चिन्त्यम् । निरक्षदेशादुत्तरस्यां यथा यथा गच्छति तथा तथा स्वमध्याजतं भन्नक्रं पश्यति । तदन्तरे योजनजाः फलांशा भवन्ति । तदुत्पन्नं चरं तदेव याम्योत्तरमित्यूचूर्वासनाविदः । केवलपूर्वापररेखायां तु रेखास्वदेशान्तरयोजनानां स्वस्वगतिप्रमाणेन याः कलास्ता एव ग्रहे प्रक्षेप्याः । स्वस्वदेशार्कोदयकालीना भवति । पूर्वापरयाम्योत्तररेखायां तु देशान्तरद्वयम् । तत्राऽऽचार्येण वेदाङ्गुलां विषुनतां प्रकल्योत्तरं देशान्तरं दत्तम् । न्यूनाधिकपलभार्या त्वनुपात उक्तः । अथ पूर्वापरदेशान्तरं दीयते । तत्र मध्यरेखानगराणि तु प्रसिद्धानि ग्रन्थान्तरे—पुरी रक्षसां देवकन्याऽथ काश्ची सितः पर्वतः पर्थळी वत्सयुगमम् । पुरी चोज्जयिन्याहवया गर्गराटं कुरुक्षेत्रमेरु भुवो मध्यरेखा ॥ इति । रेखास्वदेशान्तरयोजनानां गतिकलाप्रमाणेन कलाकलनार्थमनुपातः । यदि भूपरिधियोजनैर्गतितुल्याः कलाश्चेत्पूर्वगत्या ग्रहः क्रामति तदैभिरन्तरयोजनेः किमिति । तत्र भूपरिधियोजनान्येव स्पष्टीकर्तुं युज्यन्ते । लङ्कायां तु परमपरिधिः सप्तारिनन्दाब्धितुल्यः ४९६७ । मेरौ तु परिधेरभावः । मध्यदेशेऽनुपातः । तत्र लङ्कायामक्षज्याभावालम्बज्या परमा यत्र तत्र क्षितिजस्थावैव ध्रुवौ । मेरौ त्वक्षज्यापरमत्वेन लम्बज्याभावः । यतस्तत्रोर्ध्वगतो ध्रुवः परानुमतिमाप्तः । अतो यथा यथा लम्बज्या ह्रसति तथा तथा परिधेरपि ह्रासः । अतो लम्बज्यातः साधनं युक्तम् । यदि त्रिज्यातुल्यया लम्बज्ययोक्तो भूपरिधिस्तदेष्टलम्बज्यया किमित्येवमयं लम्बज्यया गुणमः ।

त्रिज्यया भाज्यः । एवं कृते मध्यात्स्पष्टेन न्यूनैर्न भवितव्यम् । यतो गुणकः स्वल्पो भाजको महान् । एवमाचार्येण स्वल्पान्तरत्वात्सुखार्थमूनः कल्पितः । स तु खखाष्टवेद् ४८०० तुल्यः कल्पितः । अतो रेखास्वदेशान्तरयोजनगुणागतिरेभिर्भाज्या । फलं कला भवन्ति । ता ग्रहे प्रक्षेप्याः । तद्धनर्णवासना यथा—
द्रष्टा यथा यथा रेखातः प्राग्व्रजति तथा तथा प्रागेवाकोदयं पश्यति, पश्चाद्गच्छति चेत्तदा रेखोदयानन्तरं पश्यति । अतः प्राक्पश्चादृणं धनं कार्यम् । एवं देशान्तरसंस्कृतौ सूर्यचन्द्रौ कार्यौ । ततस्तिथिसाधनार्थं तयोरन्तरं कार्यम् । एवं सति लाघवार्थमाचार्येण देशान्तरकलानां नाड्या एव तिथिनाडीषु प्रक्षिप्तास्ता यथा गत्यन्तरं रेखास्वदेशान्तरयोजनैर्गुणितं स्यात्स्वखाष्टवेदेर्भाज्यते तावदेशान्तरं कला एव भवन्ति । हरेक्यत्वात्सासां कलानां नाडीकरणार्थमनुपातः । गत्यन्तरकलाभिः षष्टिघटिकास्तदाऽऽभिः कलाभिः किमिति । एवमन्तरयोजनानां पूर्वं गत्यन्तरं गुणः, इदानीं हरः । अत उभयोर्नाशि कृतेऽन्तरयोजनानि षष्ट्याः गुणितानि खखाष्टवेदेर्भाज्यानि । फलं घटिकास्तासां पलीकरणार्थं पुनः षष्टिगुणः । एवमन्तरयोजनानां गुणहरौ ३६०० । ४८०० । एतौ द्वादशशतैः १२०० अपवर्तितौ गुणस्थाने त्रयः ३ हरस्थाने ४ । यो राशिसिद्धिभिर्गुण्यते चतुर्भिर्भाज्यते स तावत्स्वचतुर्थीशोनस्तुल्य एव स्यात् । अत उक्तं—योजनानि स्वाङ्घ्र्यूनानि तत्प्रमाणैः पलैः किल तिथिः संस्कार्या । तत्रात्र आचार्येणाद्दृप एव तिथौ प्रक्षिप्तः । तस्योपपत्तिमग्रे वक्ष्यामः । अतस्तान्यद्दृप एव प्रक्षिप्तानि । तद्धनर्णोपपत्तिस्तु पूर्वबैपरीत्येन । यतो ग्रहे चेष्टणं तदा तिथौ प्रत्यक्षं धनं दृश्यते । भोग्यत्वात् । चेद्धनं तदा ऋणमतो हीनादृचं विदधीतेत्युक्तम् ॥ ४ ॥

एवं सदेशान्तराद्दृपमुक्त्वेदानीं शुद्धिमाह—

भव १ १निघसमाः स्वषट्सहस्रां ६०००

शकहीनाः शरदां दिनांश १५ युक्ताः ।

तिथिपूर्वकशुद्धिरन्वितार्थैः ५

रुतबाणैश्च ५४ जिनैः २४ खरामतष्टाः ॥ ५ ॥ १

स्पष्टतरार्थम् । अत्र वासना । शुद्धिर्नाम शोधनं सौरवर्षस्य निःशेषः । चैत्रादेः सकाशाद्यावतीभिस्तिथिभिः सौरं वर्षं शुध्यति निःशेषं भवति तास्तिथयः खलु शुद्धिसंज्ञाः । तत्रैकवर्षे तिथयश्चान्द्राः ३७१ । ३ । ५३ । २४ दृग्गणितैक्यकुद्गणोत्पादितसावनेषु दिनक्षया यावत्क्षिप्यन्ते तावच्चान्द्रा भवन्तीति सप्रपञ्चं निरूपणं ग्रन्थविस्तरभयात्र लिखितम् । ताः खाग्रितष्टाः कृत्वा शेषं ११ । ३ । ५३ । २४ । एकस्मिन्वर्षे इदं तद्दृष्टवर्षैः किमित्यनुपाते कृत इष्टवर्षाण्यनेन गुण्यानि रूपेण १ भाज्यानि । तत्र लाघवार्थं स्रण्डगुणनं कृतम् । तत्रैकं खण्डं ११ एकस्मिन्वर्षे इदं तद्दृष्टवर्षैः

किमित्येवं त्रैराशिके कृते भवनिघ्नसमा इत्युपपन्नम् । खण्डशेषं ० । ३ । ५३ । २४ । अत्र पूर्णं चत्वारः ४० । ४ कल्पिताः । अनेन इष्टवर्षाणि गुण्यानि रूपेण भाज्यानि । अतोऽत्र संचारः । एतत्तुल्ये गुणे ० । ४ रूप-
तुल्यो हरस्तदा रूपतुल्ये गुणे किमिति । लब्धाः पञ्चदश १५ । एवं रूपस्या-
विकृतत्वान्नाशे शरदां दिनांशयुक्ता इत्युपपन्नम् । पुनः पूर्वगुणं ० । ५३ । २४
कल्पितगुणाद्गमात् ० । ४ विशोध्य गुणाधिकशेषं ० । ०६ । ३६ । अत्र
पूर्ववदनुपाते कृतेऽनेनेष्टवर्षाणि गुण्यानि रूपेण भाज्यानि । अतोऽत्र संचारः ।
यद्येतत्तुल्ये गुणे रूपतुल्यो हरस्तदाऽऽचार्येण स्वकल्पिते भवमिते गुणे को हर
इति । फलं षट्सहस्राणि ६००० । एवं भवगुणानां समानां षट्सहस्रांशस्तासामेव
हीनः कार्यः । यतो गुणेऽधिकं गृहीतम् । अत उक्तं—स्वषट्सहस्रांशकहीना इति ।
एवं कृते सावयवेनैव गुणेन ११ । ३५३ । २४ वर्षाणि गुणितानि भवन्ति ।
क्षेपोपपत्तिस्तु स्पष्टतरा । तिथयस्त्रिंशत्तुल्याः । वाराः सप्त । नक्षत्राणि सप्तविं-
शतितुल्यानि । तावन्त एव योगा इत्यत्राऽऽगमप्रमाणम् । एवमग्रे सर्वत्रानुसंधेयम् ।
अहो अत्राऽऽचार्येण तिथ्यादिस्पष्टनाडीज्ञानं रचितम् । तत्र सूर्येन्द्र स्पष्टौ न कृतौ ।
न च तयोर्गती स्पष्टे कृते । न च तत्साधकमहर्गणादि साधितम् । एवमपि साधित
एकैका तिथिर्भवति । अत्र त्वकस्मादेव वार्षिकं पञ्चाङ्गं सिध्यति । तत्र हेतुं
वयं न जानीम इति दुस्तरगणितार्णवसंदेहतरङ्गसङ्गभङ्गितद्दया गणका मिथः
परिभाषन्ते । अत्र तु वयं ब्रूमः । स्पष्टयोश्चन्द्रार्कयोस्तिथ्यादि साध्यम् । तदत्र
मध्यमयोरेव साधयित्वा चन्द्रार्कमन्दफलनाडीभिर्यावत्संस्क्रियते तावत्स्पष्टयोरेव साधितं
भवति । इति प्रत्यक्षोपपत्तिः । यतो मध्यमस्पष्टयोरन्तरं फलतुल्यमेव । एवं
सौरवर्षादौ सूर्यकेन्द्रमुच्चतुल्यमेव । ततः प्रत्यहं निजगत्या प्रचाल्य ततोऽपि
दैनंदिनानि फलान्यानीतानि यावद्वर्षदिनान्तम् । ३७१ । एवमेव सौरवर्षादौ चन्द्रम-
न्दकेन्द्रं वक्ष्यमाणं ज्ञात्वा तदपि निजगत्या प्रचाल्य ततोऽपि दैनंदिनानि फला-
न्यानीतानि । तत्र वक्ष्यमाणोपपत्तिकस्य चन्द्रकेन्द्रस्यैकवर्षं मानं राश्याद्यं ३ ।
२ । १ । ३ । राश्याद्यपेक्षया नक्षत्राद्यस्य सूक्ष्मत्वाद्दक्ष्यमाणानुपातेन नक्षत्रा-
द्यमस्य कृतं तन्मानं ६ । ५४ । २८ । ततो(त ऊ)र्ध्वाङ्कतुल्यमेव केन्द्रं प्रकलमानीतं
तदधःस्थितावयवप्रमाणेनाग्रेऽनुपात उक्तः । तत्र लवादिफलानां नाडीकरणार्थ-
मनुपातः । यदि गत्यन्तरकलाभिः षष्टिघटिकास्तदा फलकलाभिः का इति ताः
फलनाडिका यावन्मध्यमतिथौ क्षिप्यन्ते तावत्स्पष्टा तिथिर्भवति । एवं वर्षादौ
षट्त्तुल्यमेव केन्द्रं प्रकल्प्य सूर्योच्चतुल्यं सूर्यकेन्द्रं च प्रकल्प्य ताभ्यां दैनंदिन-
फलनाडिका मध्यतिथावस्मिन् ५९ । ४ संस्कृताः । एवं सौरवर्षादौ षट्त्तु-
ल्यकेन्द्रस्पष्टास्तिथिनाड्यो लिखिताः । एवमेव वर्षादौ सप्ततुल्यं केन्द्रं प्रकल्प्य

ततो याः फलनाडिकाः पूर्वविरचितसूर्यफलनाडिकाश्च मध्यमतिथौ प्रक्षिप्ता वर्षादौ सूर्यकेन्द्रस्य स्थिरत्वात्ता एव सर्वत्रोपयुज्यन्ते । एवमेकादिकेन्द्रं प्रकल्प्य यावत्सप्तविंशतिकेन्द्रपर्यन्तं फलनाडिका मध्यमतिथौ संस्कृत्यैकादिचान्द्रेषु यावदेकसप्तत्यधिकशतत्रयेषु सुखार्थं कृपालुनाऽऽचार्येण लिखिताः । यदा वर्षादौ रूपतुल्यं केन्द्रं तदेमा लिखिताः स्पष्टनाड्यः । यदा द्वितुल्यं तदा तत्स्था इत्यादि । अत एवाग्रे वक्ष्यति—निजकेन्द्रमपत्रकोष्टमिति । एवं नक्षत्रवारादिसाधनम् । तद्यथा—चन्द्रगतिप्रमाणेन याः फलनाडिकास्ता एव मध्यनक्षत्रभोगे प्रक्षिप्ताः । एवं नक्षत्रनाडिकाः स्पष्टाः कृताः । एवमेव गतियोगप्रमाणेन याः फलनाडिकास्ता एव योगभोगे प्रक्षिप्ताः । एवं योगनाडिकाः स्पष्टा विरच्य लिखिताः । तत्र भोगानयनं यथा—गत्यन्तरकलाभिः षष्टिघटिकास्तदा द्वादशभागकलाभिः किमिति । फलं मध्यमगतिप्रमाणेन तिथिभोगः ५९ । ४ । एवं चन्द्रगतिकलाभिः षष्टिघटिकास्तदाऽष्टशतकलाभिः किमिति । फलं नक्षत्रमानं ६० । ४३ । एवं गतियोगकलाभिः षष्टिघटिकास्तदाऽष्टशतकलाभिः किम् । फलं योगमानं ५६ । २८ । द्वादशभागतुल्ये चन्द्रार्कान्तर एका तिथिः । तथा चाष्टशतकलातुल्ये चन्द्र एकं नक्षत्रम् । चन्द्रार्कयोगेऽप्यष्टशतकलातुल्य एको योग इत्यादावागममङ्गीकृत्य, एतानि त्रैराशिकानि सुधीभिः कृतानि । ननु रूपादितुल्ये केन्द्र आचार्येण स्पष्टिथ्यादि साधितं तदधःस्थितनाड्याद्यवयवप्रमाणेन तु साध्यम् । यतः सावयवोऽनुपातस्तत्कथमिति चेत् । उच्यते । पूर्वकेन्द्रे परकेन्द्रे च यावत्यो लिखिताः स्पष्टनाड्यस्तासामन्तरेणानुपातः । यदि षष्टितुल्याभिः केन्द्रनाडीभिरिदं नाड्यन्तरं तदेष्टकेन्द्राधःस्थनाडीभिः किमिति । एवं कृत इष्टनाडीनां नाड्यन्तरं गुणः, षष्टिहरः, गुणहरौ नाड्यन्तरेणापवर्तितौ । गुणस्थाने रूपं हरस्थाने नाड्यन्तरोद्भूता षष्टिः । एवं प्रकृतिकोष्टं नाड्यन्तरेण षष्टिर्विभज्य केन्द्राधःस्थनाडीनां हरा एवोत्पादिताः । तैर्हरैः केन्द्राधःस्थनाड्यो भाज्याः । फलेन वाराद्यं संस्कार्यम् । एवं कृते सावयवकेन्द्रादेव फलनाडिकाः कृता भवन्ति । हरधनर्णोपपत्तिस्तु नाड्यन्तरे क्रियमाणे प्रत्यक्षैव । अमुमेव प्रकारमग्रे वक्ष्यति—तदधःस्थितया धनर्णहृत्या विहृताभिर्निजकेन्द्रनाडिकाभिरिति । एवं सर्वेऽपि पुटस्थाङ्काः सुधियोत्पाद्याः ॥ ५ ॥

तत्र तावत्स्थित्यादिनाडीज्ञानार्थं सौरवर्षादौ चन्द्रकेन्द्रं मालिन्याऽऽह—

विचरणनग ६ । ४५ निध्नो वेद ४ तष्टाब्दसंघोऽ-

ब्दगणरस ६ लवाह्यस्तारकाद्यं च केन्द्रम् ।

यम २ निहतसमौघत्रिद्विदसां २ २ ३ शहीनं

साहितमुदधितुल्यैर्वेदपक्षैश्च धिष्ण्यैः ४ । २ ४ । २ ७ । ६ ॥

स्पष्टतार्थमत्रोपपत्तिः । केन्द्रं तावद्ग्रहोच्चान्तरम् । अत एव ग्रहभगणानां तद्-

सुबोधिनीव्याख्यासहितः—

चभगणानामन्तरं केन्द्रभगणाः । उक्तं च—खचरोच्चभगणान्तरोन्मिताः सन्ति मन्द्र-
चलकेन्द्रपर्यया इति । एवं कृता ये केन्द्रभगणास्तेभ्योऽनुपातः । यदि कल्प-
वर्षेरेते केन्द्रभगणा लभ्यन्ते तदैकेन वर्षेण किमिति । भगणानां प्रयोजनाभावा-
ल्लब्धमेकवर्षे राश्यादिकेन्द्रं ३ । २ । ६ । १३ । अस्य नक्षत्रादिकरणेऽनु-
पातः । यदि द्वादशराशिभिः सप्तविंशतिनक्षत्राणि लभ्यन्ते तदाऽनेन राश्यादि-
केन्द्रेण किमिति । फलं ६ । ५४ । २८ । एकवर्ष इदं तद्वर्षे किमित्ये-
वमनुपाते कृतेऽनेनेष्टवर्षाणि गुण्यानि, रूपेण भाज्यानि । तत्र लाघवार्थं खण्ड-
गुणनम् । एकं खण्डं ६ । ४५ । पूर्ववदनुपाते कृते विचरणनगनिघ्न इत्युपपन्नम् ।
चतुर्भिवर्षैश्चक्रं भवति । तस्य प्रयोजनाभावाद्देदतष्टाब्दसंघ इत्युपपन्नम् । पूर्वखण्ड-
शेषं ० । ९ । २८ । अत्र पूर्णं दश कल्पिताः ० । १० । अत्रापि पूर्ववदनुपाते
कृतेऽनेनेष्टवर्षाणि गुण्यानि रूपेण भाज्यानि । अतोऽत्र संचारः । यद्येतत्तुल्ये गुणके
० । १० रूपतुल्यो हरस्तदा रूपतुल्ये गुणके क इति । लब्धाः षट् ६ ।
षट्भिवर्षाणि विभज्य पूर्वस्मिन्क्षेप्याणि । यतः पूर्वखण्डे न्यूनं गृहीतम् । अत
उक्तम्—अब्दगणरसलवाढ्य इति । पूर्वखण्डं ० । ९ । २८ कल्पितखण्डाद-
स्मात् ० । १० विशोध्य खण्डाधिकशेषं ० । ० । ३२ । एतत्त्रिद्विदस्रैः २२३
सवर्णितं गुणस्थाने द्वयं २ हरस्थाने त्रिद्विदस्राः २२३ । एभिर्विभक्तद्विगुणितवर्षाणि
पूर्वस्माच्छोध्यानि । यतः प्रथमखण्डेऽधिकं कल्पितम् । अत उक्तं—यमनिहतसमौघ-
स्त्रिद्विदस्रांशहीनमिति । एवं कृते सावयवेनानेन गुणेन ६ । ५४ । २८ गुण्यानि
वर्षाणि तानि भवन्ति । क्षेपोपपत्तिः स्पष्टतरा । एवं सौरवर्षादौ चन्द्रमन्द्रकेन्द्रं
नक्षत्राद्यं भवति ॥ ६ ॥

अथ सौरवर्षारम्भदिने तिथिनक्षत्रयोगनाडीनां मध्यमानां तिथिध्रुवनक्षत्रध्रुव-
योगध्रुवसंज्ञां कुर्वन्तज्ज्ञानमुपेन्द्रवज्रया करोति स्म—

शुद्धिः खषट् ६० शोधितनाडिका स्या-

तिथिध्रुवोऽथ स्वदशांश १० हीना ।

शुद्धिश्च मूर्धन्यैकयुता खषट्भ्यः

संशुद्धनाडीभुजयोर्ध्रुवः स्यात् ॥ ७ ॥

स्पष्टार्थम् । अत्रोपपत्तिः । सौरवर्षादौ शुद्धितुल्या एव गततिथयो भवन्ति । तन्ना-
ड्योऽपि गताः । अस्माकं त्वेष्ट्यतिथिनाडीज्ञानमेवाभीष्टम् । अतः खषट्शो-
धितनाडिकाशुद्धिरित्यनेन तिथिभोग्यनाड्य एव ज्ञाता भवन्ति । परं ता मध्यमा
यावत्फलनाडीभिः संस्क्रियन्ते तावद्वर्षारम्भदिने स्पष्टास्तिथिनाड्यो भवन्ति । तत्र
तासां मध्यमनाडीनां प्रतिपत्त्यर्थं मूलयुक्तिरुच्यते । तत्र तिथ्यन्ते चन्द्रार्कान्तरं द्वादश

भागाः । यतो मासान्ते चन्द्रार्कान्तरं भगणांशतुल्यं स्यात् । उक्तं च—रवीन्द्रो-
र्युतेः संयुतिर्यावदन्या विधोर्मास एतच्च पैत्र्यं बुरात्रमिति । संयुतिस्तु भगणांशतु-
ल्येनान्तरेण विना न संभवति । अतोऽनुपातः । यदि मासदिनैस्त्रिंशद्भिर्भगणांशा
३६० अन्तरं लभ्यते तदैकेन किंमिति । लब्धा द्वादश भागाः १२ । सौरवर्षादौ
शुद्धितुल्यास्तितथयो यावद्द्वादशभिर्गुण्यन्ते तावत्सूर्यस्य शून्यत्वाच्चन्द्रार्कान्तरं चन्द्रतुल्य-
मेव स्यात् । पुनस्तद्भागाः सूर्यहता गततितथयो भवन्ति । शेषं च
गतं तद्यावद्द्वादशभ्यः शोध्यते तावद्भोग्यं स्यात् । तस्य कलाः
कृत्वाऽनुपातः—गत्यन्तरकलाभिः षष्टिषटिकास्तदाऽऽभिः कलाभिः किमिति । फल-
मेध्यास्तिथिनाड्यो भवन्ति । ता अपि मध्यमाः । चन्द्रस्य मध्यमत्वात् ।
ताः शुद्धिभोग्यनाडीतुल्या एव । एतच्चान्द्रमानमध्ये मध्यममानेन गत्यन्तरं द्वादश-
तुल्यमेव । अतो द्वादशतुल्ययोर्गुणहरयोर्नाशि कृते शुद्धिनाड्य एव भोग्याः कार्यास्ता
एव मध्यमतिथिनाड्यो भवन्ति । अतः खषट्शोधितनाडिका शुद्धिरित्युपपन्नम् ।
नक्षत्रयोगध्रुवोपपत्तिर्यथा—नक्षत्रयोगध्रुवो नाम सौरवर्षादौ चैत्रादेः सकाशाद्यावन्ति
नक्षत्राणि यावन्तो योगाश्च तेषां मानं तस्य ध्रुवसंज्ञा कृता । यतो वर्षपर्यन्तं
ध्रुव एव । स्थिर इत्यर्थः । नक्षत्रयोगध्रुवयोरैकध्रुवत्वे हेतुरुच्यते । नक्षत्रं चन्द्राद्भ-
वति । वर्षादौ रवेः शून्यत्वात् । चन्द्रार्कयोगोऽपि चन्द्रतुल्य एव स्यात् । तस्मा-
द्योगो नक्षत्रं च तस्मादेव सिध्यति । यावत्संख्यं नक्षत्रं तावत्संख्यो योगः ।
अतस्तयोरैक एव ध्रुव उक्तः । वर्षादौ नक्षत्रयोगयोरैकत्वेऽपि तन्नाडीनां भिन्नत्वम् ।
यतो नक्षत्रानयने चन्द्रगतिर्हरः, योगानयने गतियोगो हरः । एवं कदाचित्स्पष्टत्वेन
नक्षत्रयोगयोरपि भिन्नत्वं, मध्यमप्रमाणेनैवमेव । तत्साधनं यथा—शुद्धिर्द्वादशगुणा
चन्द्रः स्यात् । तस्य कलाः सप्तविंशत्या गुण्याः, चक्रकलाभिर्भाज्याः । फलं
भानि योगाश्च भवन्ति । एवं शुद्धेर्द्वादशषष्टिः सप्तविंशतिश्च गुणश्चक्रकला हरः ।
गुणघातो गुणः । एवं शुद्धेर्गुणहरौ १९४४० एभिर्२१६०रपत्रितितौ गुणस्थाने
नव ९ हरस्थाने दश १० यो राशिर्नवभिर्गुण्यते २१६०० दशभिर्भाज्यते स
तावत्स्वदशांशोनस्तुल्य एव स्यात् । अत उक्तं—स्वदशांशहीनेति । शेषं स्पष्टतर-
वासनम् ॥ ७ ॥

अथ पूर्वं कृतं तिथ्याद्यं तत्कालीनं केन्द्रमिन्द्रवज्रयाऽऽह—

तिथ्यृक्षयोगध्रुवनाडिकाद्यं नागाधिभिः २८ खार्क १२०मितैस्त्रिचन्द्रैः १३ ।

क्रमान्निजोत्थेन फलेन हीनं तद्युक्तकेन्द्रं हि निजं निजं स्यात् ॥ ८ ॥

स्पष्टार्थम् । अत्रोपपत्तिः—अत्र यत्कृतं केन्द्रं तत्सौरवर्षादिजं तदधुना स्वस्वगत्या

प्रचाल्य तिथ्याद्यन्तकालीनं क्रियते । तद्यथा—यदि षष्टिघटिकाभिर्गतिलवा लभ्यन्ते तदा तिथिध्रुवनाडीतुल्यतिथिनाडीभिः क्रिमिति । एवं तिथिध्रुवनाडीनां गतिलवा गुणः, षष्टिहरः, फललवा यावद्वाइयादिकेन्द्रे प्रक्षिप्यन्ते तावत्तिथ्यन्तकालीनं जायते । तत्र मध्यमकेन्द्रगतिचान्द्रमानेन मध्येऽनुपातेनाऽऽनीता, एकपञ्चाशत्कला द्वादशभागाधिकाः १२।५१ मध्यमा । इयं तिथिध्रुवनाडीभिर्गुण्या षष्ट्या भाज्या । फलं लवाः । ते सप्तविंशत्या गुण्याः, भांशैर्भाज्याः । फलं नक्षत्रादिचालनं स्यात् । तन्नाडीकरणार्थं षष्टिर्गुणः पूर्वं षष्टिहर इदानीं गुणः । अत उभयोर्नाशः । एवं गतिलवाः सप्तविंशत्या तिथिध्रुवनाडीभिश्च गुण्या भांशैर्भाज्याः । गतिलवसप्तविंशतिघातो गुणः । भांशा हरः । गुणहरौ गतिलवैरपर्वितौ । गुणस्थाने सप्तविंशतिः, हरस्थानेऽष्टाविंशतिः । यो राशिः सप्तविंशत्या गुण्यतेऽष्टाविंशत्या भज्यते स तावत्स्वाष्टाविंशत्यंशोऽस्तुल्य एव स्यात् । अत उक्तं—तिथिध्रुवनाड्याद्यङ्गानांश्विभिः फलेन हीनमिति । तदेतत्तिथिकेन्द्रचालनं तेन युक्तं केन्द्रं कार्यम् । अत एव वक्ष्यति—तद्युक्तकेन्द्रं हि निजं निजमिति । एवमेव तस्य केन्द्रस्य नक्षत्रान्तकालीनकरणे नक्षत्रभोगमध्येऽस्मिन् ६० । ४३ कृता चन्द्रगतिः १३ । १३ । १२८ । योगभोगमध्ये च १२ । १८ । २ । अनयैव युक्त्या नक्षत्रयोगध्रुवतुल्याभिर्नक्षत्रयोगनाडीभिः केन्द्रं प्रचाल्यम् । तद्यथा—प्राग्वद्यथोक्ते कृते गतिलवसप्तविंशतिघातो गुणः, भांशा हरः । गुणहरौ ३५७ । ३६० । गुणहरयोरन्तरेण यावद्भांशा भज्यन्ते तावत्स्वार्काः १२० एव लभ्यन्ते । अतो गुणात्पत्वात्स्वार्कांशोऽना भध्रुवनाड्यः कृताः । ता एव चालनम् । तद्युक्तं यावत्केन्द्रं क्रियते तावन्नक्षत्रान्तकालीनं कृतं भवति । अत उक्तं—भध्रुवनाडिकाद्यं स्वार्क१२०मितैः फलेन हीनं कार्यम् । तद्युक्तं केन्द्रं निजं स्यान्नक्षत्रकेन्द्रं स्यादित्यर्थः । एवं योगान्तकालीनकरणेऽपि प्राग्वद्यथोक्ते कृते गतिसप्तविंशतिघातो गुणः । भांशा हरः । गुणहरयोरन्तरेणानेन २७ । ३२ । यावद्भांशा भज्यन्ते तावत्त्रिचन्द्रा १३ एव लभ्यन्ते । अतो योगध्रुवनाड्यादि स्वत्रिचन्द्रांशेनोऽनं कार्यम् । तच्चालनं केन्द्रे योज्यम् । एवं कृते केन्द्रं योगान्तकालीनं भवति । एकमेव चन्द्रमन्दकेन्द्रं तिथ्याद्यन्तकालीनम् । अतस्तिथिकेन्द्रं नक्षत्रकेन्द्रं योगकेन्द्रमिति संज्ञां कृतवान् ॥ ८ ॥

एवं केन्द्रत्रयमुक्त्वेदानीं पूर्वविरचितवारायस्य संस्कारार्थं भोगसंज्ञं क्षेपं पृथ्याऽऽह—

तिथेर्ध्रुवघटीमुखं स्वयुगषट्कभागो ६४नितं

सुडोर्भवति यन्निजाम्बुधिगजांशः ८४केनान्वितम् ।

युतेर्निजशिलोच्चयक्षितिलवोनितं तद्युतः

पृथक्पृथगिहाब्दपो निजनिजश्च भोगो भवेत् ॥ ९ ॥

स्पष्टार्थम् । अत्रोपपत्तिः । यत्पूर्वं कृतं वाराद्यन्ततिथिवाराद्यं तिथिध्रुवान्ताद्भ्रुवयोगध्रु-
वान्तात्समागतं सौरवर्षादौ तु तिथिध्रुवनाडीतुल्य एव तिथ्यन्तः, भयोगध्रुवनाडी-
तुल्य एव भयोगान्तः । तत्र यावद्वृत्तः क्षिप्यते तावत्सूर्योदयात्सौरवर्षादेः
सकाशात्सावनं नाडीज्ञानं भवति । यतस्तद्दिने तावानेव तिथ्यन्तः । स एव वारा-
दिकस्य क्षेपः । एवं ध्रुवनाड्योऽव्यपे क्षेप्याः । तत्र ध्रुवनाडीनां चान्द्राणां साव-
नीकरणं यतोऽव्यपनाडीषु प्रक्षेप्याः । तत्र चतुःषष्टिचान्द्रैको दिनक्षयः । स
यावच्चान्द्रेभ्यः शोध्यते तावत्सावना भवन्ति । अत उक्तं—तिथेर्ध्रुवघटीमुखं स्वयु-
गषट्कभागानितमिति । एवमेव स्वस्वभोगमध्ये सजातीयं कृत्वा भद्रुवनाड्योऽव्यपे
क्षेप्याः । तत्रानुपातः । यदि षष्टिषट्किकाभिरिमा ध्रुवनाड्यस्तदाऽऽभिर्नक्षत्रभोगनाडीभिः
६० । ४३ किमिति । एवं कृते ध्रुवनाडीनामयं गुणः ६० । ४३ षष्टिर्हरः ।
गुणहरयोरन्तरेणानेन ० । ४३ यावत् षष्टिर्भज्यते तावदम्बुधिगजा एव लभ्यन्ते ।
गुणालपत्वाद्भ्रुवस्य युक्तं कार्यम् । अत [उक्तं] उडोर्नक्षत्रस्य ध्रुवनाड्यादि तन्निजाम्बु-
धिगजांशकेनान्वितमिति । एवमेव योगस्यामुं भोगं २६ । २८ प्रकल्प्य यथोक्ते
कृते शिलोच्चयक्षितिः १७ लवोनितमित्युपपद्यते । एवं सजातीयं दत्त्वा यावदव्यपः
क्षिप्यते तावत्सौरवर्षारम्भदिने सूर्योदयादूर्ध्वं तिथ्यन्तभयोगान्तनाडीज्ञानं प्रत्यक्षं भवति ।
अत उक्तं—तद्यतः पृथक्पृथग्गिहाव्यप इति । तस्य भोगसंज्ञा कृता । अयं
तिथ्यादिवाराद्ये यावत्क्षिप्यते तावदुदयानन्तरं स्पष्टतिथ्यादिनाडीज्ञानं भवति ।
यतोऽसौ सूर्योदयतिथ्यन्तयोरन्तरमेव । अत एवाग्रे वक्ष्यति—निजभोगयुतः* स्वगोद-
यात्स्यादिति सर्वं निरवद्यम् ॥ ९ ॥

अथ पूर्वकृतोपकरणानां कदाचित्स्वल्पमन्तरं भवेत्तथाऽपि तिथ्यादिसाम्यमेवे-
त्यनुष्टुभाऽऽह—

पूर्वोपकरणेभ्योऽत्र कदाचित्किंचिदन्यथा ।

तथाऽप्येभ्योऽपि तिथ्यादि तुल्यमेवाऽऽगमिष्यति ॥ १० ॥

स्पष्टार्थम् । एवमनेन प्रकारेणोपकरणस्य साधनं कृत्वाऽऽचार्येण सुस्वार्थं मन्दानां
क्लेशपरिहारार्थं च वेदाद्रीन्द्र१४७४तुल्यमिष्टं शाकं प्रकल्प्य विरचय्य लिखि-
तानि । तत्करणं पूर्वमेवोक्तम् ॥ १० ॥

तान्येव ग्राह्याणीति सिंहोद्धतया वक्ष्यति—

शाकोऽव्यपेन्द्ररहितो रसवेदभक्तः

शेषेऽव्यपादय इमे फलपाङ्क्तिगाह्याः ।

प्राक्पश्चिमे विचरणान्तरयोजनानि

भोगाव्यपेषु च पलानि कुरु स्वमस्वम् ॥ ११ ॥

स्पष्टार्थम् । अत्रोपपत्तिः—पूर्वार्थस्य तु स्पष्टतरा । पूर्वमपि किञ्चित्प्रोक्ता ।
उत्तगार्थस्य तु पूर्वं प्रोक्तैव ॥ ११ ॥

एवंकृतेषूपकरणेषु पञ्चाङ्गेतिकर्तव्यतां प्रहर्षिण्याऽऽह—

चैत्रादेर्गतातिथयस्ताथिध्रुवोनाः

कार्याः स्युः खलु तिथिकोष्ठका द्विधा ते ।

स्वाङ्गाग्न्यंशकरहिताः क्रमात्स्वदृग्द-

ग्भागादद्या उदुयुतिजाः स्युरुज्जितायाः ॥ १२ ॥

चैत्रादेः सकाशादिष्टतिथिपर्यन्तं यावन्तस्तिथयस्तास्तिथिध्रुवोर्ध्वाङ्गकेनैव हीनाः
कार्याः । ते तिथिकोष्ठकाः स्युः । ते द्विधा स्थाप्याः । एकत्र स्वाङ्गाग्न्यंशकेन
हीनास्ते नक्षत्रकोष्ठका भवन्ति । अपरत्र स्वदृग्दृग्भागादद्यास्ते योगकोष्ठका भवन्ति ।
उज्जिताया निरवयवा इत्यर्थः । अत्रोपपत्तिः—चैत्रादेर्यावन्तास्तिथयस्तास्तिथिध्रुवोना
यावत्क्रियन्ते तावत्सौरवर्षादितो गृहीता भवन्ति । यतश्चैत्रादिसौरवर्षाधिरन्तरं
शुद्धितुल्यमेव । अत्र तु शुद्धचूध्वाङ्गकेनैव हीनाः कार्याः । यतस्तदधोवयवस्य
भोगो गृहीत्वाऽब्दपे प्रक्षिप्तः । एवं तदधःस्थितावयवोऽपि न्यूनः कृतो भवति ।
सर्वस्यास्योपपत्तिः सम्यक्प्रतिपादिता स्पष्टा च । य एव शुद्धचूध्वाङ्गकः स एवं तिथि-
ध्रुवोनाः कार्या इत्युक्तं तत्सिद्धोपकरणाभिप्रायेण । यतस्तत्र तिथिध्रुवोर्ध्वाङ्गक
एव लिखितो नत्ववयवः । एवं तिथिध्रुवोनां तिथीनां कोष्ठसंज्ञा कृता ।
एवमेव चैत्रादेर्नक्षत्रयोगाश्चेष्टदिनपर्यन्तं ग्राह्याः । तेऽपि स्वध्रुवोनाः सन्तो वर्षादितो
गृहीता भवन्ति । तत्राऽऽचार्येण तिथिकोष्ठेभ्य एव नक्षत्रयोगसाधनं रचितम् ।
तद्यथा—एकतिथेर्मानं ५९ नक्षत्रस्य च ६० तिथिमानेनानेन ५९ गुणितानां तिथि-
४ ४३ ४

कोष्ठानां यावन्नक्षत्रमानेनानेन ६० भोगा गृह्यन्ते तावन्नक्षत्रमानमेव जायत इति प्रत्य-
४३

क्षमनुपातसिद्धम् । एवं कृते तिथिकोष्ठानां गुणहरौ जातौ ५९ । ६० । गुणहर-
४ ४३

योगन्तरेणानेन १ । ४० यावद्धरो भज्यते तावद्द्विगुण्य ३६ एवोत्पद्यन्ते ।
हराधिकत्वात्फलं शोध्यम् । अत उक्तं—स्वाङ्गाग्न्यंशकरहिता इति । एवं कृते
वर्षादेः सकाशाद्गतनक्षत्राणि भवन्तीत्यर्थः । एवं योगस्य मानमिदं ५६ । २९
प्रकल्प्यास्य पूर्ववद्यथोक्ते कृते तिथिकोष्ठानां गुणहरौ ५९ । ५६ । अनयोरन्तरेणानेन
४ २९.

२ यावद्धरो भज्यते तावद्द्विगुण्यंशतिरेव लभ्यते । हरात्पत्वाद्युक्तं कार्यम् । अत
३५

उक्तं स्वदृग्दृग्भागादद्यास्तियथो योगा भवन्ति । उज्जिताया इत्यस्योपपत्तिस्तु तिथि-
कांष्ठवज्जेया ॥ १२ ॥

अथ कोष्ठप्रयोजनमाह—

निजकेन्द्रमपत्रकोष्ठमित्यां लिखितो यो ध्रुवकः सुसंस्कृतोऽसौ ।

तदधःस्थितया धनर्णहृत्या विहताभिर्निजकेन्द्रनाडिकाभिः ॥ १३ ॥

निजं यत् केन्द्रं तस्य भं तस्य यत् पत्रं तस्य या कोष्ठमितिस्तस्यां यो लिखितो ध्रुवः स तदधःस्थितया धनर्णहृत्या धनर्णहारेण विहताभिर्विभक्ताभिर्निजकेन्द्रनाडिकाभिः सुसंस्कृतः ॥ १३ ॥

पुनः कीदृशः—

निजभोगयुतः स्वगोदयात्स्याद्दिननाडीविघटीमयः स्वभोगः ।

तिथिधिष्णययुजां तथाऽग्न्यभोगात्स्युरिहैकैकसमेतकोष्ठमित्या ॥ १४ ॥

निजभोगेन युतः सूर्योदयाद्दिननाडीविघटीमयो वारघटीपलात्मकः स्वभोगो भवेत् । एतदुक्तं भवति । तिथिसाधने कर्तव्ये पूर्वोपकरणानि कोष्ठांश्च ज्ञात्वा तिथिकेन्द्रोर्ध्वाङ्कप्रमाणं यस्मिन्पत्रे स्यात्तत्पत्रं ज्ञेयम् । तत इष्टं दिनकोष्ठं ज्ञात्वा तस्मिन्पत्रे इष्टकोष्ठाधो यो लिखितो ध्रुवः स तदधःस्थितहारेण विभक्तातिथिकेन्द्रनाडीभिर्ऋणहरे हीनो धनहरे युक्तास्तिथिभोगेन च युक्तः [कार्यः] । एवं स्पष्टस्थितिभोगो भवेत् । सूर्योदयात्तावतीभिर्नाडीभिस्तिथ्यन्त इति भावः । अनयैव युक्त्या नक्षत्रयोगसाधनं सुधीभिश्चिन्त्यम् । तत्तु स्वस्वकेन्द्रगश्च कोष्ठांश्च गृहीत्वा तत्तद्धनं कार्यम् । एवं तिथिधिष्णययुजामेकैकयुक्तकोष्ठप्रमाणेनाग्न्यभोगा भवन्तीति यदुक्तं तदतिस्पष्टम् । अत्रोपपत्तिः पूर्वमतिविस्तरतयोपपादिता स्पष्टा च ॥ १४ ॥

अथ तिथिक्षयवृद्धिस्वरूपं सिंहोद्धतयाऽऽह—

उल्लङ्घ्य चेदिवसमेति तिथिः पराहं

पूर्वेह्नि षष्टिघटिकाः स्युरियं दिनार्धः ।

एकाहानि चेत्तिथियुगं परनाडिकास्ताः

पूर्वोनिताः स्युरिह पूर्वगमात्क्षयोऽयम् ॥ १५ ॥

अस्याग्रमर्थः—तिथिर्दिवसं वारमुल्लङ्घ्यातिक्रम्य पराहं परदिनमेति प्राप्नोति पूर्वेऽह्नि पूर्वदिने षष्टिघटिकाः स्युरियं दिनार्धः । चेदेकाहं—एकदिवसे तिथियुगं स्यात्तदा परनाडिकाः पूर्वाभिरूनिताः कार्याः । इह पूर्वगमात्पूर्वतिथ्यन्तात्क्षयः स्यात् । अत्रोपपत्तिः—यदा किल षष्टिघटिका तिथिरागता तदा पूर्वदिने षष्टिघटिकाः स्थाप्याः । अपरदिने शेषा इति युक्तमुक्तम् । यतस्तिथिनाड्यः सूर्योदयानन्तरं भवन्ति । सूर्योदयस्तु पूर्वसूर्योदयात्षष्टिघटिकाभिरेव । दिवसस्तु सूर्योदयद्वयान्तर्वर्त्यैव भवति । उक्तं च सिद्धान्तशिरोमणौ—इनोदयद्वयान्तरं तदर्कं सावनं दिनमिति ।

एकसूर्योदयमतिक्रम्येयं तिथिरधिकाऽऽगता । अत उक्तं—पूर्वेऽह्नि षष्टिघटिका इति । एवं क्षयेऽपि बोद्धव्यम् । तद्यथा—एकाह्नि तिथियुगं स्यात्तदा परनाडिकाः पूर्वो-
निताः कार्याः । एकाह्नि तिथियुगागमनं तिथेरेकसूर्योदयोच्छ्रयणं च चन्द्रार्कगत्य-
न्तराधिक्याल्पत्वेन भवतीति स्पष्टम् । याः प्रथममितास्तिथ्यादिनाड्यस्ताः
सूर्योदयानन्तरं भवन्ति । तदन्तरानीतनाड्योऽपि तत्सूर्योदयादेव । अंतः
प्रथमतिथ्यन्ताद्विद्वितीयतिथ्यन्तनाडीज्ञाने कर्तव्ये तदन्तरनाडीतुल्या [ए]व नाड्यो
भवन्तीति । अतः परनाडिकाः पूर्वोनिता इति युक्तमुक्तम् । अत एव पूर्वति-
थ्यन्तादिमा नड्यो भवन्तीति वक्ष्यति । पूर्वगमात्क्षय इति । क्षयो नाम नाशः ।
एकदिने तिथिद्वये प्राप्ते सत्यपरदिने तत्तिथेरभावः । अतः क्षयोऽयमिति ॥१५॥

अथ नक्षत्रयोगज्ञानं तत्क्षयवृद्धिज्ञानं चेन्द्रवज्रयाऽऽह—

निजध्रुवोर्ध्वाङ्कयुताः स्वकोष्ठा भ२७शेषितास्ते भयुती च ते स्तः ।

एकैकयुक्ते प्रतिकोष्ठमत्र क्षयेऽपि वृद्धौ तिथिवद्विधिः स्यात् ॥ १६ ॥

स्पष्टार्थम् । अत्र वासना । नक्षत्रयोगमानं तु सौरवर्षादितः स्वकोष्ठतुल्यमेव । यत-
स्तिथिकोष्ठानां स्वाङ्गाङ्ग्यंशकोनानां तथा स्वदृग्दृग्भागाद्व्यानां नक्षत्रयोगमानका-
नामेव कोष्ठसंज्ञा कृता । परंतु ते सौरवर्षादितः समागताः । तेषु यावन्नक्षत्रयो-
गध्रुवो योज्यते तावच्चैत्रादितोऽपि नक्षत्रयोगप्रमाणं भवति । यतश्चैत्रादिसौरवर्षाद्यो-
रन्तरं ध्रुवतुल्यमेव । चैत्रादेरिष्टदिनपर्यन्तं तावन्ति नक्षत्राणि योगाश्च गता भवन्ति ।
ते परमसप्तविंशतितुल्या एव । अत उक्तं—निजध्रुवोर्ध्वाङ्कयुताः स्वकोष्ठा भशे-
षिता इति । शेषं स्पष्टम् ॥ १६ ॥

इदानीं संक्रान्तिसाधनमिन्द्रवज्रयाऽऽह—

साब्दे शकाः संक्रमणप्रवेशाः स्फुटा दिनाद्याः स्युरजादिकानाम् ।

त्रिंशत्तमासत्रदिनेऽजतस्ते भानां तथैवेन्द्र १४दिने भवेयुः ॥ १७ ॥

स्पष्टार्थम् । अत्रोपपत्तिः । सूर्यो मेषाङ्कौ वृषादौ वा कदा समायास्यतीति
ज्ञानार्थं उपायः—रविर्मध्यगत्या, एभिर्दिनैः ३०।२६।१७ राशिं गच्छति । मध्यस्पष्टयोरन्तरं
फलतुल्यमेव । तस्य स्वगतिप्रमाणेन यावन्ति दिनानि तैर्दिनैर्यावदेतानि संस्क्रि-
यन्ति तावत्तैर्दिनैः स्पष्टत्वेन राश्यन्तरसंक्रमणं भवतीति प्रत्यक्षोपपत्तिः । तत्र
सैकादिभेऽर्के परिकल्प्य ततः फलमानीय तासां कलानां दिवसकरणार्थमनुपातः—

यादि रविगतिकलाभिरिकं दिनं तदा फलकलाभिः किमिति । लब्धदिनान्यस्मात् ३० । २६ । १७ एकादिगुणितध्रुवे सावने संस्कृत्य समतष्टं कृत्वा द्वादशराशीनां सुखार्थमाचार्यो लिखितवान् । एवमेव नक्षत्रसंक्रमेऽपि बोद्धव्यम् । तत्रापि विंश-
तिकलाधिकत्रयोदश १३ । २० भागतुल्यं भोगं प्रकल्प्य पूर्वोक्तवत्फलनाडिकाः स्वभोगेन संस्क्रुयात् । भोगप्रमाणं तु मध्यमगत्या रविरिकं नक्षत्रं कतिभिर्दिनैर्भुनक्तीति । येऽनुपातसिद्धा दिवसास्त एकादिगुणिताः सन्तः फलनाडीभिः संस्क्रुयाः । एवं सप्तविंशतिनक्षत्राणां सुखार्थमाचार्यो लिखितवान् । संस्कारलक्षणं तु फलव्य-
त्यासेन धनफले ऋणं ऋणफले स्वं स्वभोगे कुर्यात् । मेषप्रवेशे तु फलनाडिकाः शून्यगुणितध्रुवे संस्कृता अपि तादृशा अपि ताः सप्तशुद्धाः कार्याः । तत्रा-
ब्दगुणोऽप्ययं १ । १५ । २१ योज्यः । एवं मेषप्रवेशो लेख्यः । अत्रोपपत्तिः स्पष्टतरैव । सूर्यस्तु राशिं त्रिंशदासन्नादिनैर्भुनक्ति । नक्षत्रं चतुर्दशासन्नादिनैर्भुनक्ति । भोगस्तु स्पष्टगतिप्रमाणे । अत एव तदासन्नादिने भवेयुरित्युक्तम् । ते सर्वे सा-
ब्दपाः कृताः । तत्रोपपत्तिर्गतप्रमेयैव स्पष्टतरा ॥ १७ ॥

इदानीमाधिमासक्षयमासादि शार्दूलविक्रीडितेनाऽऽह--

मेषाद्द्वादशसंक्रमैश्च संहिताश्चैत्रादिमासा अमा-

न्तो मासः स विसंक्रमोऽधिक इति द्विः संक्रमः स क्षयः ।

स्यात्स्पष्टाजभसंक्रमः प्रथमतः शुद्धेस्तृतीये दिने

शुद्धेः प्राक्तथयो मधुप्रतिपदः स्युः पूर्ववर्षध्रुवैः ॥ १८ ॥

स्पष्टतरार्थमेतत् । अत्रोपपत्तिः । तत्र तावद्दिमासस्वरूपमुच्यते । अधिको मासोऽधिमासः । कस्मात्सौरवर्षात् । द्वादश मासाः संवत्सर इति श्रुतेः । अत्र मासपदं सौरपरं व्याख्येयम् । सौरमासस्तु संक्रान्तिद्वयान्तर्वर्त्यैव । एवंभूता ये द्वादश सौरमासास्ते वत्सर इति । केचित्तु द्वादशमासानां चान्द्रत्वभ्रममारोप्य क्षयमासाधिमाससंभवेन त्रयोदश मासा संभवन्तीति युक्तिबलेन वत्सरस्य द्वाद-
शमासत्वं मन्यन्त इति श्रुतेर्व्यधिकरणत्वमापादयन्ते । तदसत् । तदुक्तं ब्रह्मासि-
द्धान्ते—चान्द्रो मासो ह्यसंक्रान्तो मलमासः स उच्यत इति । चान्द्रमासस्तु दर्शद्वयान्तर्वर्ती भवति । अयं यदा संक्रान्तिरहितस्तदाऽधिमासः । अयमर्थो व्याख्यायते । सौरमासान्तःपाती यदा चान्द्रमासो भवति तदैवेदं संभवति । यतः संक्रा-
न्तिरेव सौरमासः । स यदा चान्द्रमासे नास्ति तदा तेन सौरमासेन चान्द्रमासादधिके-
नावश्यं भवितव्यमेव । अन्यथाऽस्यासंक्रान्तित्वं मन्येत । राशेना(इत्यन्तरा) त्संक्रमणं तावत्संक्रान्तिः । राशयस्तु द्वादशैव । संक्रान्तिस्तावत्सौरमासतुल्यैव । अतो द्वादश सौरमासा एव संवत्सर इति श्रुतिवैयर्थ्याद्वैयधिकरण्यापादनवैयर्थ्य-
प्रसङ्गापत्तेः । एवं द्वादशसौरमासमध्ये त्रयोदश मासाश्चान्द्रा भवन्तीति ।

अतोऽस्मादधिकत्वं युक्तम् । तस्यापि संभवे नियमः । सौरमासान्तःपातिनि चान्द्रे मासे तावदधिमासः । सौरमासस्तदा चान्द्रमासाधिको भवेत् । यदा रविगतिरल्पा भवेत्तदैव सौरमासस्याधिकत्वेनाधिमाससंभवः । अधिमासादधिमासः सार्धद्वात्रिंशद्दि-
मसैरेव भवति । उक्तं च—द्वात्रिंशद्दिर्गतेर्मासैर्दिनैः षोडशभिस्तथा । घटिकानां चतुष्केण पतति ह्यधिमासक इति । शेषोऽधिमासनिर्णयो मण्डलवाक्यप्रमाणेन ग्रन्था-
न्तरतो ज्ञेयः । अत्र विस्तरभयान्न लिखितः । एवं क्षयेऽपि बोद्धव्यम् । ध्रुवतिथेः पूर्वं तृतीये दिने स्पष्टमेव संक्रान्तिः स्यात् । अत्र युक्तिः । मध्यममानेन शुद्धि-
दिन एव संक्रान्तिस्तत्र मन्त्र(न्द)फलं किञ्चिदधिकं भागद्वयं तस्य स्वगतिप्रमा-
णेन यानि दिनानि तैर्दिनैः पूर्वं स्पष्टत्वेन मेषसंक्रातिर्भवति । तत्र फलदिनानि २ । १० । अतः पूर्वं तृतीयं दिनं इत्युक्तम् । शेषं स्पष्टतरम् ॥ १८ ॥

इदानीं पक्षान्तरोत्पन्नग्रहाणां दृग्गणितैक्यकर्तृकत्वकथनं पक्षान्तरोपकरणचालना-
दिकं शार्दूलविक्रीडितेनाऽऽह—

सौरोऽर्कोऽपि विधूच्चमङ्ककलिकोनाब्जस्तमस्त्वार्यज-

स्तेभ्यः स्याद्ग्रहणादि दृक्समामिद्यं प्रोक्ता मया सा तिथिः ।

ग्राह्या मङ्गलधर्मनिर्णयविधावेषा यतो दृक्समाऽ-

थोपेक्षा यदि चालितोपकरणैस्तत्पक्षजा स्यात्तिथिः ॥ १९ ॥

अस्यार्थः । अर्कः सौरः सौरपक्षजो ग्राह्यः । विधूच्चमपि सौम्यम् । अङ्क-
कलिकोनाब्जः सौरो ग्रह्यः । नवकलिकोनश्चन्द्रोऽपि सौरो ग्राह्य इत्यर्थः । तमस्तु
राहुरार्यजः । तेभ्यो ग्रहणादि दृक्समं स्यात् । इयं मया प्रोक्ता तिथिः साऽपि
दृक्समा ग्रहणादौ दृग्गणितैक्यकारिणीत्यर्थः । एषा मङ्गलधर्मनिर्णयविधौ ग्राह्या ।
यतो दृक्समा । तदुक्तं ब्रह्मसिद्धान्ते—ध्यानाग्रहोपदेशाद्वाजं ज्ञात्वा सुदैवज्ञैः ।
तत्संस्कृतग्रहेभ्यः कर्तव्यौ निर्णयादेशाविति । ज्योतिर्विवरणेऽपि—यास्मिन्दे-
यत्र काले येन दृग्गणितैक्यकम् । दृश्यते तेन पक्षेण कुर्यात्तिथ्यादिनिर्ण-
यमिति । अद्यतमानपक्षतिथ्यादेरप्रयोजकत्वेऽपि केषांचिच्चन्द्रवृथाभिमानिनामपेक्षा चेत्तर्हि
चालितोपकरणैस्तत्पक्षजा तिथिः स्यात् । अत्रोपपत्तिः सुगमा । अत ऊर्ध्वं
मूलग्रन्थ उपकरणश्लोकाष्टकम् । तदस्माभिः पूर्वमेव व्याख्यातम् ॥ १९ ॥

इति श्रीदिशाकरसुतविष्णुदैवज्ञान्त्रिचितायां सुबोधनीटीकायां
तिथ्यादिसंक्रान्तिसाधनाध्यायः ।

इदानीं सूक्ष्मनक्षत्रानयनं स्रग्धरयाऽऽह—

दिग्घ्नीन्द्रामोडुसंख्यातिधृतिधृतितिथिर्त्रिद्विषड्गोनखाशा

तत्त्वे शार्हन्मितोडोर्विगुणलवनभारुयन्विता अधिनाड्यः ।

संस्कार्याः कर्णषण्णां धननवकुवटी १९ भिर्भघट्याहतास्ताः

षष्ट्याप्ताः सूक्ष्मजाः यैर्विधुघटिका १९ वैश्वतश्चाभिजिस्स्यात् ॥

अस्यार्थः—उडुसंख्या दिग्घना दशगुणा कार्या । पुनरिन्द्रात्ता चतुर्दशभक्ता । अतिधृत्यादिनक्षत्रेषु विगुणलवनभस्त्रयन्विताः २९ । ४० कार्याः । ता अस्वनाड्य ऋणनाड्यः । कर्णषण्णां श्रवणान्तनक्षत्राणां धनं नवकुतिथिघटीभिः संस्कार्याः । ता भघट्टया हताः, नक्षत्रगतैष्यनाडीयोगेन हताः षष्ट्याप्ताः सूक्ष्मजाः सूक्ष्मनक्षत्रजा नाड्यः । ताभिः स्थूलनक्षत्रनाड्यः संस्कार्या इत्यनुक्तं ज्ञेयम् । वैश्वतः—उत्तराषाढातो नवविधुः १९घटिका अभिजित्स्यात् । अत्रोपपत्तिः—स्थूलनक्षत्रं त्वष्टशततुल्यभोगप्रमाणेनाऽऽनीतम् । यतश्चक्रकलाभिः २१६०० सप्तविंशतिनक्षत्राणि । तत्तु लोकव्यवहारसिद्ध्यर्थम् । अथ सूक्ष्मं तावदागमप्रामाण्येन । तद्व्यथा—अध्यर्धभोगानि नक्षत्राणि विशाखा पुनर्वसु रोहिणी । उत्तरात्रयं च । अर्धभोगानि षट् । आश्लेषाऽऽर्द्रा स्वाती भरणी ज्येष्ठा शतभिषक् । एभ्यः शेषाणि पञ्चदश एकभोगानि । भोगप्रमाणं तु चन्द्रमध्यगतिः ७९० । अध्यर्धभोगः ११८५ । अर्धभोगः ३९५ । सर्वर्धभोगैरूनितश्चक्रकलानां यच्छेषं सोऽभिजिद्भोगः २५४ । अथ तत्साधनं ग्रहं कलीकृत्याश्विन्यादीनां भोगाञ्छोधयेत् । यावन्तो भोगाः शुद्धास्तावन्ति गतभानि शेषकला गताः । एम(वं)? शुद्धभोगशुद्धा एष्या भवन्ति । गतैष्यकलाः षष्टिगुणा ग्रहगतिभक्ताः फलं गतैष्यनाड्य इति । मूलवासना । तत्राऽऽचार्येणेदं गुरुकर्मोपसंहृत्य लघुकर्मणा तत्साधनं रचितम् । तद्व्यथा—गतनक्षत्रभोगानामैक्यं तावदष्टशतनक्षत्रसंख्यातः शोध्यम् । तत्राऽऽदौ नक्षत्रभोगप्रमाणे एकभोग७९०तुल्यमेव कल्पितम् । तदध्यर्धभोगवशेन यदन्तरं तदग्रे विगुणलवनभस्त्रयन्विता इत्यनेन क्षिप्तम् । एवं नक्षत्रसंख्या एभिर्गुण्या ७९० । ३५ । अष्टशतगुणनक्षत्रसंख्याऽत एव शोध्या । अतो लाघवार्थं गुणयोरेवान्तरमिदं ९ पुनर्नाडीकरणार्थं षष्ट्या गुण्यं चन्द्रगत्या भाज्यम् । तत्र गतिरष्टशतकलातुल्या कल्पिता । तन्न्यूनाधिक्यं भघट्टया हता इत्यादावानीतम् । एवमिदं ९ षष्ट्या गुण्यं, अष्टशतभक्तं फलं ० । अनेनेष्टनक्षत्राणि गुण्यानि । अत इदं चतुर्दशसवर्णितं

४२

गुणस्थाने दश १० हरस्थाने चतुर्दश १४ । अत उक्तं—दिघ्निन्द्रात्तोडुसंख्येति । परंत्वेतत्स्थूलम् । यत एकभोगप्रमाणेनाऽऽनीतम् । तदध्यर्धभोगप्रमाणेन तु साध्यं तत्साध्यते । एकभोगाध्यर्धभोगयोरेकभोगार्धभोगयोश्चान्तरं तुल्यमेव तदर्धभोगतुल्यं ३९५ । इदं पुनर्नाडीकरणार्थं षष्ट्या गुण्यमष्टशततुल्यगत्यैव भाज्यम् । एवं कृते विगुणलवनभस्त्रय २९ । ४० एवोत्पद्यन्ते । पूर्वफलं स्थूलर्क्षनाडीभ्यः शोध्यम् । यतोऽधिकं गृहीतम् । एवं गुणलवनभस्त्रयोऽपि शोध्याः । अत ऋणयोगः कार्यः । अत उक्तं—विगुणलवनभस्त्रयन्विता अस्वनाड्य इति । अनयैव युक्त्या कर्णषण्णां धननवकुघटीभिः संस्कारो वेदितव्यः । नन्वेवं कृतेऽप्यस्य स्थूलत्वम् । यतो गतिरष्टशततुल्या कल्पिता । तत्सूक्ष्मकरणे युक्तिः । यदाऽष्टशततुल्या चन्द्रगति-

स्तदा नक्षत्रनाड्यः षष्टितुल्याः । एवमनयोर्घातोऽयं ४८००० यावच्चन्द्रगत्या भज्यते तावन्नक्षत्रगतैष्यनाडीयोग एव लभ्यते । अतो भघट्टया हताः षष्ट्याऽऽप्ता इति युक्तम् । ताभिः स्थूलनक्षत्रनाडिकाः संस्कार्याः । ताः सूक्ष्मजा भवन्तीति निरवद्यम् । वैश्वतो नवविधुः १९घटिका अभिजिदित्यत्राऽऽगम एव प्रमाणम् ॥ २० ॥

इदानीं कृतस्यापि तिथ्यादिवाराद्यस्य देशान्तरे कालान्तरे च संस्कारं क्रमा-
च्छ्लोकद्वयेनाऽऽह—

पलभाब्धिवियोगताडितैर्निजकोष्ठाधरगैर्निजैः पलैः ।

तिथ्यादिकमूनयुक्स्फुटं युगतोऽल्पाक्षभपत्तनेऽन्यथा ॥२१॥

अत्यष्ट्य १७यनांशकान्तरघ्नैः कोष्ठाधःस्थपलैः सुसंस्कृतं स्वैः ।

तिथ्यादि विधेहि भूरिकालेत्यष्ट्य १७ल्पायनभागके विलोमैः ॥२२॥

श्लोकद्वयं सुगमम् । अत्रोपपत्तिः सुगमाऽपि वक्ष्यते । अहो अत्राऽऽचार्येण याम्योत्तरं देशान्तरं चरसंज्ञं वेदाङ्गुलां विषुवतीं प्रकल्प्य तथा चोदयान्तरादौ सप्त-
दशांशानेव प्रकल्प्य तावद्द्वारादि साधितम् । इष्टाक्षभायनांशप्रमाणेन तु साध्यं
तत्कथामित्युच्यते । लाघवार्थं दशदशकोष्ठकंबुद्ध्याऽन्तरफलान्येव साधितानि । तानि
यथा—कोष्ठास्तु वर्षादिश्चान्द्रा एव । तत्र दशचान्द्राणां मध्ये सूर्यो भागा-
द्वयः ९ । ४२ । ३०, अयं सायनः २६ । ४२ । २०, अस्मा[द्]वेदाङ्-
गुलपलभाप्रमाणेन चरमानीतं ३५ । तथा च पञ्चाङ्गुलपलभाप्रमाणेनाऽऽनीतं ४४ ।
अनयोरन्तरं ९ । इदं दशकोष्ठाधो लेख्यम् । एवं दशदशकोष्ठबुद्ध्याऽमुं सूर्यं ९ । ४२ । २०
एकादिगुणितं विधायायनांश १७सहितं कृत्वा वेदाङ्गुलपलभाप्रमाणेन चरखण्डे-
भ्यश्चरं प्रसाध्य पुनरमुं विधिं पञ्चाङ्गुलाक्षभाप्रमाणेन कृत्वा तयोश्चरयोरन्तरं सुखा-
र्थमाचार्यो लिखितवान् । तद्धनर्णवासनाऽन्तरे क्रियमाणे स्पष्टा । अतोऽनुपातः ।
यदि रूपतुल्येन पलभान्तरेणैमान्यन्तरपलानि तदेष्टपलभाब्धयन्तरेण किमिति । अत
उक्तं—पलभाब्धिवियोगताडितैरित्यादि । एवं नक्षत्रयोगकोष्ठमध्येऽपि रविं प्रचाल्य
सुधीभिरन्तरपलानि ज्ञेयानि । एवमेवायनांशान्तरपलेषु बोद्धव्यम् । शेषं
स्पष्टम् ॥ २१ ॥ २२ ॥

अथ कृतेऽप्यस्मिन्वाराद्ये भ्रष्टाङ्कज्ञानार्थं किञ्चिदिन्द्रवज्राद्वयेनाऽऽह—

यत्कोष्ठाधो ध्रुवकस्तदभ्यकेन्द्रे च तत्कोष्ठमितौ ध्रुवो यः ।

षष्टिस्तयोरन्तरनाडिकाया स्वर्णं हरोग्न्यध्रुवकेऽधिकोने ॥२३॥

धनर्णहारोद्धतषष्टिनाडीयुतो नितस्वोर्ध्वगतो ध्रुवो यः ।

तद्ग्न्यकेन्द्रे स भवेदथायं विलोमसंस्कारवशेन पूर्वः ॥२४॥

यत्कोष्ठेति धनर्णहारेति च स्पष्टार्थं श्लोकद्वयम् । अत्रोपपत्तिर्मुहुरान्द्रोलितप्र-
मेयत्वात्स्पष्टा ॥ २३ ॥ २४ ॥

अथ तिथ्यादीनां स्थूलत्वेन क्षयवृद्धिज्ञानं सिंहोद्धतान्नयेणाऽऽह—

वृद्धिस्थित्येः ^{१ ३ ४ ५ ५ ५} कुगुणवेदशरंषुबाण-

^५ बाणाब्धिरामयमभूषटिकाः क्रमेण ।

साम्यात्क्षयः ^{१ २ ३ ५ ५ ५} कुयमरामशरंषुबाणा-

^{६ ६ ६ ६ ५ ५ ४ ३ १} ङ्गाङ्गर्तुषट्कशरबाणयुगाग्निदृक्क्षमाः ॥ २५ ॥

भस्य ^{१ २ ३ ४ ४ ४} क्षयात्कुयमरामयुगाब्धिवेद-

^{४ ४ ३ ३ २ १} वेदाब्धिरामगुणपक्षकुसंख्यनाड्यः ।

वृद्धिः ^{१ ३ ४ ५ ६ ६} क्रमात्कुगुणवेदशराङ्गषट्क-

^{६ ६ ६ ५ ४ १ १} षट्कर्तुषट्कशरवेदयमेन्दवः स्यात् ॥ २६ ॥

वृद्धिर्युतः ^{१ २ २ १ १ १ १} कुयमपक्षकुचन्द्रखाभ्रं

^{१ २ ३} नाड्यः क्रमादपचयोऽथ कुपक्षरामाः ।

^{४ ५ ५ ६ ७ ७ ८ ८} वदेषुबाणरससप्तनगाष्टनागा-

^{८ ८ ७ ७ ६ ५ ४ ३ १ १} षाष्टाद्रिसप्तशरबाणयुगाग्निदृक्क्षमाः ॥ २७ ॥

तिथेर्नक्षत्रस्य योगस्य च नाडी यदाऽऽरम्भः, अथवा पूर्वापरनाडीसाम्ये क्षया-
रम्भो वा तदा स्वस्वोक्तवृद्धिक्षयनाडीभिः क्षयवृद्धी ज्ञेये । शेषं स्पष्टम् । अत्रो-
पपत्तिः । स्वस्ववाराद्यस्य लिखितस्य वृद्धिनाड्यो ज्ञात्वा सुखार्थमाचार्येण पठिताः ।
परं ताः स्थूलाः । यतो हरसंस्काराभावः । हरसंस्कारे जाते सूक्ष्मपञ्चाङ्गमेव ।
तदनियतम् । इदं तु नियततया सूक्ष्मक्षदेशान्तरादिसाधनाध्याये सुखार्थं स्थूलमपि
पठितम् ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

इति विष्णुदैवज्ञाविरचितायां सुबोधनीटीकायां सूक्ष्मक्ष-

देशान्तरादिसाधनाध्यायो ग्रन्थश्च समाप्तः ॥

